

OROL.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor: O. Sytniansky.

Ročn. II:

Turč. Sv. Martin, 30. Oktobra 1871.

Číslo 10.

N a M e s i a c.

(Z pozostalých rukopisov.)

Mesiac, ty obraz genia verný!

Ty, čo sa točíš klenbou vesmíru,

Blúdivej zeme družba príšerný,

Šuhaj povestí, dumky a chýru!

Brat môj, zrkadlo myšlienok toku

Chlapca, čo marne válči so svetom!

Čos' mojej básne divným predmetom —

Zastaň na málo v nebeskom kroku!

Zastál mesiačik! V tvár mu pozrite!

To je tvárička jasná, okrúhla;

Bľadá síc trochu, jak pri úsvite,

Jak zabarvená na bielo truhla.

Ale v tej truhle veľké poklady!

Nie zlato, srebro, žiadne klenoty,

Ani úverku plné banknoty;

V nej len složené — genia sklady!

A z nížin zeme psí hlas zašteká

Hor do výšavy, kde mesiac pláva.

Či sa podobne podlosť nevzteká,

Keď geniovi zkveta oslava?!

To už sveta beh, sveta určenie:

Podľač vznešeným slávú závidí;

Za svoju nízkosť každý sa stydí,

A preca sa ti k výške neženie!

Štek v pln mesiaca — — a keď pomalu
Noc po noc miznú jeho ligoty,
Až sa premenia v tmu nenadálu:
Hneď vám zúvisti zčúchmu štekoty;
Tá haveď zemská v strachu zaskučí,
Tmy sa naľaká, smutno zavyje,
V strachu záhuby pod zem sa kryje; —
Slávu poučiť prec sa neučí.

Darmo, mesiačik, v nové plamene
Slniečko zašlé teba oblieka;
Zlosť proti svetlu tvojmu sa ženie,
Znovu do teba podle zašteká.
Či svet zaslúži vídať jasnotu? — —
Symbol genia! keď neocení
Svet tvoje žiare, — k sláve určený
Blesk nech pre seba vzplane v ligotu!!

Eudovít Kubáni.

Hostivít Gustáv Lojko.

(Životopisný nástin.)

Hostivít Gustáv Lojko narodil sa dňa 4. decembra r. 1843 v Tisovci, z otca Daniela Lojko, veľazaslúžilého a v službe národa zošedivého učiteľa vyšších tried normálnych, a matky Zuzanny, rodzenej Marček, pochvalne známej horlivej národovkyne.

Prvú výchovu dostal Hostivít náš v otcovskom dome. Prísny, ale pri tom rozvážny otec vychovával Hostivíta, spolu i so starším bratom Danielom prísne v duchu národnokresťanskom, vstepujúc tak do vnmavej a cituplnej duše mladého a bystrého Víta lásku k Bohu a národu. Hostivít zrastal mohútne na ducha i na tele. V svobodných hodinách otužoval telesné sily, behajúc po úbočinách tisovských, vo škole ale sa vyznačoval pilnosťou a — pri tom ale pod otcovským vedením i v hudbe na klavíri značné pokroky robil. Takto starostlivo pestovaný, odobral sa r. 1853 v 11. roku do Rym. Soboty na gymnasium, kde bystrosťou jako ducha tak i tela vynikajúc, I-vú a II-hú triedu odbavil.

Odtiaľ dal ho starostlivý otec k vôli nemčine na levočské, v tom čase zanikajúce gymnasium, kde III. triedu navštevoval; no pre nesriadenosť školy viac zanedbal, nežli sa naučil, tak že ináč bystrý šuhaj viac na bočné veci, nežli na učenie dbal.

Tu rozletel sa chýr po slovensku o znamenite vtedy sriadennom gymnasiu v Tešíne. Mnoho starostlivých otcov putovalo do Tešína. I rozvážlivý otec Hostivítov, trebars mu to ohľadom na materiálny stav i fažko padlo, rozhodnul sa za Tešín a doviezol ta oboch synov svojich v jaseň roku 1856. V Tešíne ale každý z Uhorska prišlý žiak zkuške podrobiť sa musel. Tak i náš Hostivít. Tu ale, nezbehlý v nemčine a zanedbalý v Levóci, prijatý bol len do III. triedy. Školský rok prešiel, ale náš Hostivít zostal zase len v III. triede. No nič to, trebas Hostivít smutnou tvárou otca, ktorý pre neho prišiel, vítal; preca tento nezasmútil nad nim, bo predne videl, že behom roku na tele nadmier na-

rastol, po druhé ale dostal od učárov to uspokojenie, že syn jeho nie pre nedbalosť svoju, lež pre zaostalosť v základných známostiach prepadol. — Teraz len mal príležitosť rozoznať otec, jaký bol rozdiel medzi gymnasiami domášnymi a tešínskym. A preto poslal nasledujúceho roku synkov svojich zase len do Tešína. No Hostivít náš doplnil chybiace mu známosti a hľa! koncom semestra vidíme ho už v rade výtečníkov, ba čo viac z grečtiny bol prvým, ktoré miesto potom vždy podržal.

V Tešíne vychovával nás systém prísno germanizujúci, tak že my krem Schillera a Götheho sme všetko za pletky považovali. Professor Raschke, rodom Poliak, ale strašný odrodilec, učil sa k vôli nám slovensky, len aby nás čo viacej ponemčiť mohol. — V alumneume muselo sa len nemecky rozprávať a nášho Hostivíta, keď si raz slovenskú nôttil, professor Kaiser okrikol: „Wer ist der Barbar, der so barbarische Lieder singt?“ — V IV. triede bol náš Lojko vzorom pilnosti, vynikajúc obzvláste v grečtine a latinčine. Tu robili sme si dvaja plány, berúc si za vzor dra. Burkharda on, ja dra. Plucara, jako budeme na slov. gymnasiume vyučovať, vtedy, keď o slov. gymnasiume ani reči nebolo. A hľa! Bôh želania naše na vlas vyplnil. Krem pilností vynikal Lojko i telesnou silou svojou v zábavách, dla vzoru Špartanského sriadených, za ktoré nás ten istý Raschke oduševnil. Lež mámenie nás germanismom nemalo večne trvať. Za správcu gymnasia vyvolený bol slavný Ján Kalinčák. Práve vtedy vyšla „Lipa“ a v nej „Reštavracia.“ Raz večer príjde k nám dozorvedúci prof. Gazda a rečie: „No už máme direktora, on je slovak a volá sa Kalinesack!“ My lámali si hlavy, kto to môže byť; až konečne Lojkovi napadlo, že to bude Kalinčák, písané dla maďarskej ortografie a *e* za *e* zamenené, a tak i bolo. My dostali zástupcu, otca, priateľa, lebo veď on vedel sa k nám tak znížiť, jako nejlepší priateľ. No on dostal za to mnoho nepriateľov. Idea Slovanská začala sa v nás zmáhať a asi 12 síšli sme sa do hája Grabiny, kde sme Slovanstvu večnú vernosť prisahali. Boly to okamžiky nadšenia. Tak založili sme súkromý spolok „Slavia“ na truc nemeckej spoločnosti gymnasialnej,

v ktorej professori predsedali. My z tejto hned vystúpili; no mnohí, medzi nimi i Lojko, nechceli, nevediac pravda o našom spolku ešte nič, bo sme s nimi o tom nehovorili, držiac jich za ponemčiteľcov. — No po istom čase dozvedel sa Lojko a spolu i Čech Spudil, že nemáme k nim dôvery, a že preto sa od nich odťahujeme, i plakal Lojko pred nami zaklínajúc sa, že je verný rodu, my ale neverili sme, iba na vela, na vela až len na Silvestra uviedli sme ho do kola Slavie, kde prísahu skladal, no i prvú svoju báseň „na Silvestra“ čítal. Od tých čias bol najčinnejším údom spolku. No Nemci hnevali sa na nás, bo z nemeckého spolku všetci Slovania vystali; stopovali naše činy, a objavili spolok. Kalinčák mal veľké boje, no obrátil nás a utvoril zo spolku náško pod svojim dozorstvom verejný spolok, ktorý až do nedávna účinkoval. Tu vyznačoval sa Lojko básnami, pojednávaniami a prednáškami.

Prírodné vedy, zvláste botaniku, pestoval s úľubou a súčasťoval sa často na výletoch, na Baraňu, Lissu Goru, Čantoriu atď. zakládajúc peknú botanickú zbierku.

V V. triede čítal Lojko privátne s niekoľko spolužiakmi celú Iliadu, v VI. celú Odysseu. V týchže triedach veľmi pilne zoberal sa i s literaturou Českou a Poľskou, prečítajúc temer celé obe žiacke knižnice, československú i poľskú, ktoré pod vedením dra. Plucara a Kalinčáka značne rozmnožené boly.

Roku 1861 rozlúčil sa Lojko s Tešínom a prešiel k vôli maďarčine do Prešova, kde VII. a VIII. triedu odbavil a i matúru s výtečným prospechom složil. Tu vynikal Lojko jako v literárnom spolku, tak i v kole speváckom, tam prácami, tu hlasom tenora I.

Opustiac Tešín rozišli sme sa na rozličné gymnasia Uhorska. No v nasledujúcich rokoch síšla sa nás väčšia časť zase vo Viedni, kam i Lojko v jaseň r. 1863 sa odobral, aby sa vedám theologickým a filosofickým oddal.

A tu hľa! nachádzam príčinu zárodku jeho choroby; — keď majúc úmysel študovať len filologiu, musel sa oddať i theologii, ponnevác nebolo vtedy výhľadu, žeby čo filologie professor na Slovensku účinkovať mohol. Celé predobedie vídal si ho na Universite, po obede na faculte theologickéj. Že v oboch

štúdiach sa vyznačoval, dokazujú i tie okolnosti, že bol od collegiálneho platu následkom výtečne složených colloquií osvobodný, že na theologickej faculte svobodný stól a následkom výtečných prác i štípéndium požíval.

Vo spolku jak literárnom „Tatrane“, tak i v zábavnom „Okolí“ vše predok zavádzal. Podobne vyznačoval sa i spevom vo speváckom kole slovenskom pod správou J. Kordoša. Cestu spolku toho z Viedne na matičné shromaždenie (r. 1864) opisuje Lojko. v rozprávke „Priatelia.“ Druhý rok stal sa Lojko činným členom speváckeho spolku slovenského, pod správou výtečného profesora Förchtgott-Tovačovského, kde prvý tenor spieval, a na všetkých besedách činnú účasť bral.

Následkom mnohého sedenia a študovania stával sa Lojko zádumčivejším a chradnul očividome. Na to dostal vylúčovanie jatier a professor Opolcer tvrdil, že má i malú vadu na srdci. Tu hľadeli sme Hostivíta nášho rozveseliť a preto pobádali sme ho k básneniu, ktoré medzitým oddávajúc sa vždy viac a viac trudovinám, zanechával. A v skutku, začal básniť a pri tom i okrievať. V tom čase skladal „Hlasy z cudziny,“ ktoré hneď na to na naše naliehanie vydal. No o nedlho zase, jak náhle vyzdravel, pustil sa do nového študovania a tu nenašiel si ho krem prednášok iba v dvorskej alebo universitskej knihovni, kde robil výpisky starých listín, z ktorých potom i niečo v „Cirkevných listoch“ uverejnil. Krem toho viedol korektúru týchže „Cirkevných listov“. — Viedenské dopisy do Pešťbud. Vedomostí od r. 1863—1865 sú vyplnené temer od neho. Na chýrečnej besede slovenskej, ktorú sme Slováci na pamiatku Memoranduma držali, rečnil náš Hostivít s nadšením a podarene pred vyše tisíc duší čítajúcim obecenstvom „Mor ho!“ — Vtedy ste ho mali vidieť! My pyšní boli na neho! Hneď na to vydal „Spomnieny“, „Nové piesne Hostivíta Tisovského“, a prispieval značne do Sokola básňami a poviestkami.

Ako odbavil beh trojročný theologický a zároveň i filologický, dostal pozvanie za učbára na slov. gymnasium do Velkej Revúci r. 1866, ktoré i prijal. No nikdy nemohol patronát gymnasia toho lepšie voliť, jako

vtedy, bo dostal v Lojkovi učenca mladého, obetovavého, za národ a školstvo zaujatého, čo i to dokazuje, že neišiel s druhými súdruhmi svojimi do Ruska, kde mu miesta ponúkané boli, a kde pohodlný život naň túžobne čakal, ale prijal stanicu ťažkú učbára slovenského s chatrným platom 300 zlatovým r. č., jaký i hocktorý nádenník ľahko dostane, a pracoval svedomite, pracoval nad sily, pracoval pre národ.

Za učbára povolaný vynasnažoval sa Lojko čím skôr zkušku učbársku složiť, čo sa i hneď v septembri 1867 stalo.

Štvrtého decembra tohože roku oženil sa, vezmúc si za družku svojho života od mladí vyvolenú Zuzínu Zajacovú. Vzornému manželstvu požehnal milostivý Bôh dvojce dietok, Boženu a Olgu, teraz už opustené sirotky.

Čo spisovateľ je Lojko i pod vlastným, viac ale pod menom Tisovský známy. Vybrané jeho básne a rozprávky vyšly práve vtedy na svetlo, keď už svetlo života pôvodcovo haslo, nákladom J. Škarniela. Velkú zásluhu vydobil si dopisovaním do novín, obzvlášte po čas inquisitie gemerskej do „Pešťbudínských Vedomostí“ a „Zukunftu“, za čo nejednu útržku od „Krajana“ dostal. V rukopise zostaly: Dejepis literatúry vseslovenskej, latinskej a gréckej. Krem spisovateľstva krásny pomník postavil si náš Hostivít i založením a sriadením javišťa divadelného v Tisovci. On držiaval proslovy pri predstaveniach; on obstaral maliara, robil sbierky a neustal, dokiaľ celé javište úplné nebolo. No len raz poprialo mu nebe na nových kortínach vystúpiť!

Čo učbár bol Lojko prísny, spravodlivý, od žiactva obľúbený a dôkladný. Jeho všetko činenie bolo jako dobre sriadené hodinky, vstal vždy o 4-tej ráno a všetky výkony robil na určitý čas.

Čo manžel bol povolný, starostlivý až nad mier. Materialný nedostatok zapričinoval mu ku koncu jeho života nemalú starosť, bo keď cítil, že sa skoro odebere, trápila ho budúcnosť manželky a dietok, a stával sa zádumčivým.

Čo priateľ bol nevyrovnatelný, stály a odhodlaný k vôli priateľstvu všetko postúpil-

Postavy vysokej, štíhlejšej, oči hlboké, mnoho značiace, po čas nadšenia zvláštne žiariace; čelo vysoké, hladké; vlasy pobelavé a malé svetlé fúzičky. — Pohľad na neho bol zachvacujúci; z očí svietil mu ráz cholericko-melancholicky.

Keď toto prečítaš, drahý čitateľu, nemysli si, že azdaj chválou pero moje písalo; — nie! Ba mrzím sa na pero svoje, že je nedostatočné, aby náležite opisalo postavenie, účinkovanie a dejstvosť Hostivíta Lojku, neomylného jedného z najčelnejších výtečníkov, obetovateľov a pozdvihovateľov národných. On hojne rozsieval semäno a trebars verejne len 5 rokov dejstvoval, preča zostane meno jeho zvečnené. Škoda, že nezžil plodu sejby svojej!

Už vtedy, keď sme ho videli poslednýkrát na javišti tisoovskom, s tou bladou, upadnutou tvárou, bolastne tušili sme, že to bezpochyby bude jeho „labutia pieseň!“ — I bohužiaľ! tušenie naše splnilo sa! Drahý náš Lojko na vidom očí vždy viac a viac upadával; pri tom ale neprestával prednášky riadne odbavovať, tak že ešte vo štvrtok pred kvetnou nedelou jako obyčajne celých päť hodín vydržal!

Že ale školské prednášky od jedného času pre neho s nemalým namáhaním musely byť spojené, — dalo sa poznať z toho, že sme ho po škole často už polihujúceho vídavali. No, on nezťažoval sa na to nikdy! Odoberúc sa na veľkonočné prázdniny k drahým rodičom do Tisovca, — na radu lekára, aby sa skorej zotavil, položil sa na lôžko, z ktorého však, bohužiaľ! nepovstal viacej. Po deväť týždňovej nemoci, medzi ktorým časom i collegovia i žiaci vyšších tried častejšie

ho so sústrastou navštívili, — dňa 2. júnia o 2. hod. ráno, pri tichej modlitbe so svojimi usnul v Pánu!

Gospody pomiluj ny!

Pohrab bol dňa 4. júna taký, jako ho výtečník náš zaslúžil, žiaľny trúchlivý. O jednej hodine po obede dorazila mládež gymnasiálna pod truchlivou gymnasiálnou zástavou, najdúce mŕtvé telo svojho drahého učbára už v kostole. Po obecnom speve a štvorhlase držal správcu gymnasia kázeň, vijúce veniec z kvetov nebohým sadených, štepených, pestovaných, ktoré pod záhlavia: slúžil oddane, verne a vytrvale Bohu, národu a ústavu nášmu, ku poteche prežalostne smútiacej rodiny, priateľov a obecnstva sriadil. Na to parentoval miestny p. farár a senior, v. p. Lipták, ukážuť veľkosť nebohého v obore vedy a odoberajúce sa od rodiny. Sprievod bol truchlivý. Od dvoch dní rozbúrené živly nebeské na celý deň jakoby boly prestaly zúriť, desné oblaky visely nad nami, ale k oslave výtečníka nášho zarazily sa i ony nad ohromnou ztrátou; smutný dym vysielaly fakly a hudba truchlivá žiackého sboru rozžialovala ešte viac skormútené a svierané srdce celého, na tisíce počítajúceho sprievodu. Nad hrobom držal žialospev p. učbár Krman, a tak pri rozlievaní hojných slz, lúčili sme sa s našim Lojkom.

Truchlivá vdova so dvoma sirótkami oplakáva si manžela, staručký otec a matka syna, v ktorom žili, v ktorom jích chlúba založena bola, brat oplakáva brata, svokor zaťa, rodina pokrevného priateľa dušu čistú srdečnú, ústav náš utratil najmohútnejší stĺp svoj, — národ činného spisovateľa, veda od daného pestovateľa. Kto? kto nám to všetko nahradí!

Pokoj prachu jeho! Вѣчная память!

Dr. Ivan Br. Zoch.

Sirota.

(Prostonárodnia poviestka.)

Opustená jako prst ostala Hanka na širom svete.

Pred tromi rokmi zomrela jej dobrá matka.

Otec oženil sa znovu.

A to bolo jeho nešťastie, lebo mu zlostná žena zhrýzla srdce, že pod rokom vyschol jako trieska.

Otec, matka, braček, sestra — všetko vymrelo, len Hanka ostala, aby trpela krivdu od ukrutnej macochy.

Neborkej ústa boli zpuchnuté od záuškovania, chrbát očernetý od palici, ruky doškriabané od roboty, oči červené od plaču, tvár bladá od žiaľu, líca vpadnuté od chladu. Kto ju len videl, musel zaplakať nad ňou. Miesto múky popol, miesto kaše piesku, miesto chleba skála dávala jej mrchavá macocha. A k tomu nebolo hniliaka, nebolo žráča, nebolo daromníka, ktorého by jej nebola vynadala!

I zabrala sa nevoľná sirota na cimiter, aby zaplakala nad hrobom matkiným a vyžalovala svoju biedu otcovi. —

Jasne svietil mesiačik na vysoké topole, ktoré povyrástaly z hrobov a Hanka stojí pred bránou cmitera.

Rada by dnu, ale nemôže, lebo sú dvere mocne zamknuté.

Tu zalomí rukama, a počne žalostne nariekať.

Jako tak narieka, postaví sa pred ňou jeden starický žobráčik a pekne sa jej opytuje:

„Kdeže, kde, dievka moja, tak pozde?“

Vyžalovala Hanička krivdu svoju žobráčikovi a prosila, aby jej otvoril bránu, že ide žalovať matke, otcovi, sestre, bratovi.

„Ach dievka moja,“ rečie starický — a to bol Pán Kristus, — „veď fa tvoji rodičia nepočujú! Ale vezmi si tento šípový prútk, šibni triraz nim na hroby milých a v tom okamžení otvorí sa ti.“

Brána cmitera roztvorí sa — a Hanička kráča ponad staré i nové hroby k svojim milým. Prijde k sestrinmu hrobu, šibne prvýraz šípovým prútkom naň a z hlbokého hrobu ozve sa hlas sestry:

„Kto to klope na môj hrob?“

„Ach sestrička moja, otvor že mi otvor!“ zaplače Hanka, ale hrob neotvára sa.

Šibne prútkom druhý i tretíraz — a hrob sestrin otvorí sa.

V bielej plachotke ukrútená sedí v ňom sestra.

I žaluje Anička svoju biedu a umrelkyňa plače s ňou.

Po chvíli jej slabým hlasom povie: „Obzri že sa, obzri sestrička moja, kde ti braček leží!“

Hanička sa obzre, sestra zmizne, hrob sa zavre.

Ide ďalej k bračokovmu hrobu; šibne naň prvýraz šípovým prútkom a z hlbokého hrobu ozve sa hlas brata:

„Kto to klope na môj hrob?“

„Ach braček môj, otvorže mi, otvor!“ plače Anička, ale nadarmo.

Šibne prútkom druhý i tretíraz a hrob bratov otvorí sa.

V bielom kepeni ukrútený sedí v ňom brat.

I žaluje Hanička svoju biedu a umrelec plače s ňou.

Po chvíli prerečie slabým hlasom: „Obzri že sa sestrička moja, obzri, kde ti otec leží!“

Hanka obzre sa, brat zmizne, hrob zavre sa.

Nevoľnica kráča k otcovmu hrobu.

Šibne naň šípovým prútkom prvýraz a z hlbokého hrobu ozve sa hlas otcov:

„Kto to klope na môj hrob?“

„Ach otec moj drahý, otvorte že mi, otvorte!“ plače Hanka, ale nadarmo.

Šibne druhý i tretí raz, hrob rozletí sa, a v ňom sedí umrý otec.

I rozpráva dcéra krivdy svoje, žaluje na macochu a umrelec plače s ňou.

Smutným po chvíli prerečie hlasom: „Obzri že sa dievka moja, obzri, kde ti matka leží!“

Nešťastná dcéra obzre sa, otec zmizne a hroc zavre sa.

Slzy ju od žiaľu zalialy, keď naposled pobrala ku matkinmu hrobu.

I umienila si, že viac neobzrie sa.

Šibne prútkom na zarastený matkin hrob prvýraz a z hlbokého hrobu počuje volať matku:

„Kto to klope na môj hrob?“

„Ach matka moja drahá, otvorte že mi, otvorte!“ plače Hanka.

Šibne prútkom druhý i tretí raz, hrob rozletí sa a v ňom sedí umrlá matka.

I rozpráva Hanka krivdy svoje, zťažuje sa na macochu a dobrá matka polutuje si ju, vyplače sa s ňou. Po chvíli prerečie žalostivým hlasom: „Obzri že sa dievka moja, obzri, jaký pekný mládenec tamto stojí!“

Hanička ale odpovie: „Neobzrem sa,

mamka moja, neobzrem; lebo by ste sa mi skryly!“

I objíme dobrá matka opustenú sirotu, zem ztrasie sa, hrob zavre sa.

Hanka leží pri vlastnej materi!

Jonathan Dobroslav Čipka.

Ukážka z básne „Zajatý“.

Slovenský junoš.

Na šírom poli vojsko turecké
Rozbilo si svoje stany;
Ticho tam clivo, v dumaní sedia
Štambula hraví havrany.

Dnešnia porážka *) každému leží
Na srdci sta ťažká skala,
Taká potupa polmesiacu
Ešte nikdy sa nestala.

Hrŕstka šarvancov od Váhu, Hrona
Nepočetné Turkov sbory
Zničila, staby víchor pováľal
Obrovské na Tatrách hory.

Ticho tam clivo, nik sa nehýbe,
Vatra za vatrou zhasína;
Čierna noc kryje zbytky bojovné,
Hladové zbytky Turčina.

A ráno sotva slnko zablíslo,
Sotva sa ku dňu briezďdilo,
Krovožižnivé plemä Mosléma
Z brlohov sa vyhniedzilo.

V očiach sa iskria divé plamene,
Pomsta jim líce rozhára,
Brada sa trasie jako osika,
Ústa jim kliatba otvára.

Kučuk Mahomed vo stanu zlatom
Na pohovke zamatovej
Vála sa zlostou, zkazu prisahá
Celej rodine Kristovej.

Skočí, krivulou zatne do stola,
Zvreští, až besom obľadol;
Až strážnikovi samopal z ruky
Od strachu k zemi odpadol.

Zavolá bašov i agov sbory;
Tí stanú si do polkola,
A janičiarom rozkáže priviesť
K súdu na svorky sokola. *)

Hrdým a istým krokom si kročí
Šuhajec pred Kučuk bašu,
Veď i v nešťastí hrdosť rekovná
Neopúšťa junač našu.

Ona i vtedy svetu ukáže,
Že Sloven vo sláve žije,
Že, keď i telo viažu okovy,
Duchom preca svobodný je.

Svoboda zlatá, tys dcéra Tatry,
Slovensko tvojou otčinou
A čoby svety v nič sa rozpadly
Zostaneš s našou družinou.

Darmo, ver, darmo vrany kvákajú,
Že Sloven zmizne v porobe.
Sloven žiť bude večne vo sláve
A vrany? — zhnijú vo hrobe.

Pred Kučuk bašu šuhajec hrdým
A istým krokom si kročí,
Vyjasní čelo, okom sokolým
Strmo pozre mu do očí.

*) Bitka pri Svätom Kríži v Tekove.

*) Zajatý junoš slovenský, hrdina básne.

Pohľadom jeho baša skrotený
Usmeje sa, taktó sloví:
„Hrdinskost tebe dobre pristane,
Milosť ti dať som hotový.“

„Ctím si a vážim vždy nepriateľa,
Keď hrdinsky si počína;
No rieknize mi víťaz môj kto si,
A kto je tvoja rodina?“

„Som Sloven rodom a kresťan vierou,
Pred tebou lúza dvojaká,
No ver mi, že pred tou zlosťou tvojou
Duch môj ni mak sa nelaká.“

„Ty blázon snivý, ty sa domnievaš,
Že mne na jednom čo leží?
Čo to levovi, keď podla neho
Lesom plachý zajac beží?“

„Ja nechcem teba, ja chcem tvoj národ!
Raď mi, jak si ho podbijem,
Staneš sa vodcom, bašom, vezírom
Prísahám jako tu žijem — —“

„Ha! čo to? čo to? zrutný lev proší?
Proší zajačka plachého?
By mu pomohol mušku uloviť
Nasytiť pažravosť jeho?“

„Smejte sa svety, smiechom sa pučte,
Pán o groš proší žobráka,
Obrovský dravec tiché holubá
Na pomoc ku sebe láka!“

„Ty pes prašivý, obluda pekla,*
Ty smeješ sa mojím slovám?
To vďaka za to, ty červôč biedna,
Že vlúdne k tebe sa chovám?“

*) Pán pôvodca zmieňuje sa o tomto odseku taktó: „Možno, že mnohým bude dialóg medzi Kučukom a junošom slov. kúsok príostry a to preklínanie snád nemiestne. Ja som bol tu sám v rozpakoch, nevediac čo robíť. Konečne rozhodol som sa za formu túto hnaný príklady staršími. Shakespearov Don Caesar, Othelo hovoria mnohom ostrejšie. Petor Szapáry od Birchpfeiferovej a Vilaky v Körnerovom Zriny preklína Solimana mnohem strašnejšie. V Kráľodvorskóm rukopise Záboj preklína ohromujúcimi slovami Ludieka: Oj ty shovadilý, ty veliká potvoro hadov atď. Red.“

Hovor, najlahším jakým spôsobom
Dostanem ľud tvoj do ruky,
Hovor mi pravdu, jak nie, pekelné
Čakajú na teba muky.“

„Lahko si môžeš Slovač podmaniť.
Od Dunaja až za Tatru
Podpal dediny, mestá i hrady,
Urob z nich obrovskú vatru.“

„Jak sa ti toto šťastne podarí
Si pánom v našom okolí.
No daj si pozor i potom ešte
Nedriemu Tatier sokoly.“

„Ale priateľskú radu ti dávam:
Ber sa na dol ku Budínu
A nepokúšaj pokojmilovnú
Svobodných Tatier rodinu.“

„Tú nepodbiješ, bo každé bralo,
Je pevnosť každý pahorok,
A vodca Kristus, kráľ všehomieru,
Mocnejší nežli tvoj prorok.“

„Svornosť na život a na smrť svornosť!
To heslom svätej prísahey,
To sila taká, ktorú neznicia
Ni brojov tvojich zálahy.“

„Dost, prestaň škrečať chriateľ chryplavý,
Ty chvastúň biedneho sveta;
Neprejde mesiac a vojsko moje
Slovač i Tatru rozmetá.“

„Afriky sever, Azia, Balkán,
Srbsko i Uhier roviny
Sú našou zemou, behom mesiaca
Budú i Tatier výšiny.“

Hovor, najlahším jakým spôsobom
Dostanem Slovač do ruky,
Hovor mi pravdu, jak nie, pekelné
Čakajú na teba muky.“

„Pamätaj, jak mi pravdu rozpovieš,
Slovenstvo keď si podbijem,
Staneš sa vodcom, bašom, vezírom
Prísahám, jako tu žijem!“

„A pri tom dcéru moju jedinkú
Krásnookú jak to nebe,
Bujnú jako to pupá v rozpuku
Hotový som dať tiež tebe.“

A mimo toho tristo otrokov,
Zlata i sriebra poklady,
Paláce drahé, domy z marmoru
A oranžové zahrady.

Voľ si čo tam chceš: smrť alebo život
Dľa vôle tvojej sa stane! —“
Mladec sa zhrozí, tvár mu zahorí
A v päst zasekne si dlane.

„Podvodná zmyja! Darmo sa plúžiš
Do srdca Tatier synovi,
Račej si volím smrť nežli zradu
Na vlastnom svojom otcovi.

Sladko sa žije v bohatstve, krásu,
V náručí devíc môž' byť slasť;
Oj trikrát sladšie padnúť je v boji
Za národ milý, svätú vlasť!

Kliatba buď s tebou krvožíznivý
Tyran obludnej postavy!
Čo tvoja sláva? Spálené mestá,
Povražené ľudu davy.

Kliatba buď s tebou i s rodom твоjim
Vlkolak, líška podvodná,
Zhyň tvoje plemä! Nech žije Slovač
V svobodnej vlasti svobodná!

Huj, jak sa desia zhabelci tito,
Že sypem soľ ti do očí.
To vojsk vodcovia? Národa hlavy?
To lúza v hnusnej otroči!

Kučuk Mahomed, zavolaj katov
Tu som, verný syn Slovena!
Zavolaj katov, rád trpím za vlasť
Za národ slavného mena!

Kučuk Mahomed, kým svety stoja,
Kým hviezdy na nebi budú,
Pamätaj si to, nenajdeš zradcu
V hrdinskom pod Tatrou ľudu.

Bo Sloven žije i mríe za národ,
Za vlasť dedictvo od Boha,
Svätá mu to zem, po ktorej kráča
Krvou zvlhlá tvoja noha.

Ani len za žmeň tej svätej zeme
Neprijde do tvojej moci,
Každú piad musia životy svojimi
Zaplatiť tvoji otroci.

Kučuk Mahomed, beda je tebe!
Vítazstvo križu už kyne;
O pomstu volá, volá do neba
Kru povražených nevine.

Kliatba buď s tebou, zhyň tvoje plemä,
Tu som, verný syn Slovena!
Zavolaj katov, rád trpím za vlasť,
Za národ slavného mena!

Nechcem od vraha žiadnej milosti,
Chcem radšej život v obeť klásť,
Kliatba buď s tebou! Sláva s národom!
Bože ochraňuj Tatier vlasť.

„Prestaň, pes besný! také ty slová
Rúhavé brízgaš proti nám?
Zhyň tedy červík, zhyň smrťou hnusnou,
Keď nechceš byť po vóli nám!

Na kól fa napchnem, jak strákoš muchu,
Trízniť fa budú plamene
Smolnic za živa; z výšky dám sypat
Na tvoje temä kamene;

Kamene ostré jako ihličia
Zmäkčia tvoju hrdú hlavu.
Dám fa rozštvrtiť, mrtvolu tvoju
Podhodím psom za potravu.

Allah uchovaj . . . nie . . . za vše svety . . .
Malá to tebe pokuta,
Horšiu, oj horšiu pre teba Kučuk
Pokutu si ver vyhúta;

Hrdina pravý tej najstrašnejšej
Smrti sa nikdy nelaká,
Ťažká poroba a zneuctenie
Preňho pokuta storaká.

K pluhu s nim k pluhu! Ha, to ho desí,
Pred tým sa trasie kresfan pes,
Ta s nim na tvrdé skálie Štambulu
Vlečte ho, džaura, ešte dnes!“

A Slovan hrdo pozre do kola;
Od hlavy merá do päty
Sbojnič tu biednu a stán opustí
Verný svojej slávskej mati!

A Kučuk zúri, jako tur lutý,
Keď do žuly durká čelom;
Z úst sa mu pena besnosti rojí,
Trasie sa po tele celom:

„Ty Slovač biedna, hrstka mizerná,
Kliatba ti, kliatba na veky!
Všetko sa korí polomesiacu
Od Budína až do Mekky.

Len ty v tom hniezde Tatier žulových
Ty chrobač, nečtetné plemä
Vzdoruješ sile vo svete chyrnej
A ničíš slávu Mosléma.

Jak takých mnoho čítaš hrdinov
Jak tento je, tak sláva ti;
Kto by ju vyrvať chceš ti z pazúrov,
Ten len sám seba rozmláti.

Kliatba ti Tatra, ty si jediná,
Pred ktorou Moslém sa korí,
Svety rozdrúzga, ba samé peklo
Driev nežli teba rozborí.

Na pochod vojska, nič je tu pre nás,
Na dol na dol ku Budínu!
Allah nech tresce sám nedobytných
Tatier prekliatu rodinu!“

Adolf Scätopluk Oscald.

D e d i č M u r á ň a .

Poveš od *Pavla Beblavého.*

(Dokončenie.)

XIV.

Vojna Muráňska.

„Na Muráň, na Muráň“, rozliehalo sa to po bralách skalnatého hradu a dlhoký rad šuhajcov tiahol strmým vrchom na Sanec, kde Salm táborom sa rozložil. Boli to voje Tornallyho a Tarnovského. Bebek s ostatnými priateľmi, ktorých Tornally valný počet mal, boli tu už shromaždení.

„Vivat Tornally!“ vítali ho známí priatelia.

„Dávno ste už pod Muráňom?“ zpytoval sa Tornally Bebeka.

„Celý týždeň.“

„Myslím, že orličie hniezdo toto už teraz dobyjeme,“ poušmial sa Tornally, i ukázal na pestrý rad ozbrojených šuhajcov, ktorí za nim hore vrchom stúpali.

„Bude to dosť práce stáť“, riekol Bebek, i odišiel, aby potrebné poriadky porobil.

Tornally kráčal s Tarnovským ďalej.

Neborák, môj otec!“ vzdychol si Tarnovský, keď sa blížili k hradbám Muráňa, „tam v tých čiernych múroch zavretý biedi.“

„V nich si i ty i ja podobný osúd snášal, v nich i ubohá tvoja sestra snaď ešte

väčšími nežli my mukami je trápená. Či vidíš tú čiernu väzu? tá iste ukryva tvojho otca.“

Oba zamkli i dívali sa na čierne hradby Muráňa.

„A kto zná“, prerušil mlčanie Tornally, „či v nej až poteraz moja vysvoboditeľka neúpi?“

„Jaká vysvoboditeľka?“

„Jaká? Veď som ti rozprával o Mariene, dcére Bašovej. Ona je toho príčinou, že všetko podozronie z môjho srdca proti tebe zmyzlo. Ona, bez toho, že by ta znala, prihovárala sa za teba, že si nie vinnen. Ba čo viacej; keď som odchádzal, tisla mi ruku s tými slovami: „Pozdrav Tarnovského a vysvobod Hedviku!“

Tarnovský zamyslel sa. Keby ho bol neкто pozoroval, kým Tornally rozprával, iste by bol zbadal, že krú čas po čase mocne prúdila v jeho mládeneckej tvári. Jeho priateľ nepovšimol si toho, a žiaľ, ktorý sa vyjadril na tvári priateľa, považoval za výraz bôlej upomienky na osúd svojej rodiny. A preto i on zamkol. Bez toho, žeby boli ďalej ešte spolu hovorili, prišli až do tábora.

„Na Muráň, na Muráň!“ znelo to na druhý deň celým táborom. I cisárski i pria-

telia Törnallyho stáli v šíkoch a len čakali od vodcov znamenie ku útoku. Törnally a Tarnovski stáli už pri svojich radoch; čakalo sa ešte na Bebeka a Salma, ktorý bol hlavným veliteľom. Ale už i tí boli by zanechali stán, keby sa nasledujúce nebolo prihodilo:

Salm i Bebek práve chceli odísť k vojsku, keď od predstráže prišiel ku Salmovi posol, že Bašo posielal ku vyjednávaniu splnomocnených svojich poslov.

„Nech prídu,“ bola krátka odpoveď Salmova, a razom dal svolat i vojenskú radu. Sotva minulo niekoľko menšín, vojenská rada zasedala a pred ňu dostavilo sa vyslanstvo Bašovo; na jeho čele nachádzal sa sám brat Bašov Martin, ktorý po chladnom pozdrave zo strany Salmových hovoril: „Slavní vodcovia, zmužili bojovníci! Už vyše týždňa meškáte pod bralami mocného Muráňa. Mnohokrát ste sa pokúsili o jeho dobytie, i voždy s rovnakým výsledkom. A ja vás ujšťujem o tom, že koľkokrát to podujmete, šťastlivejšimi, nežli ste boli, nebudete. Muráň, jako ste zkušili, je samou prírodou tak upevnený, že nie len ku nemu pristúpif a tým menej ho dobyť možno. Čo sa týka vniutorných zásob, vystačia pohodlno na tri roky. Aby, ale na darmo, krú ľudská netiekla, sily, jak vaše tak i naše sa nemarily: prichodím v mene veliteľa hradu, pod istými výminkami pokoj uzavreť a ďalšiu vojnu prekaziť. Jestli vaša strana výminky tieto uzná, čo priatelia po vašej stránke si zastaneme. Výminky tie na krátko sú tieto: Ponevác syn Törnallyho, dedič to Muráňa, ktorý bol do Polska na výchovu poslaný, neznámym nám poteraz spôsobom zo sveta sešiel: žiada terajší veliteľ hradu Matej Bašo, aby jemu, čo najbližšiemu po Törnallovi hrad bol zanechaný a on, čo veliteľ a dedič v ňom bol uznany. Potom, aby i ostatnie statky, patriace stratenému dedičovi, tiež mu odovzdané a on v nich, čo majiteľ potvrdený bol. Jestli stránka vaša na tieto výminky pristat je hotová, veliteľ Muráňa uzaviera pokoj a čo váš spojenec oddáva sa pod ochranu cisarského vojska.“

Martin umkol a postupiac trochu nazpiatok, očakával prajný výsledok svojej reči. Medzitým zklamal sa. Sotva prestal hovoriť, bez všetkých okolkov a nepatrno, stáby reči

jeho ani nebol si povšimol zpytoval sa ho Salm:

„Môžete smrť Törnallyho dokázat?“

„Môžeme. Vojvóda Tarnovski je toho svedkom. U neho stal sa útok na život Törnallyho, ktorý stál v sluboch s jeho deérou,“ hovoril Martin

„Máte dôkazy toho?“

„Máme, bo neprichodí, aby zaujal svoje dedičtvo.“

„A keby vám v oči prišiel, či by ste ho poznali?“

„Poznali ver,“ odpovedalo vyslanstvo Bašovo.

Salm pokynul jednomu z pobočníkov. Tento sa vzdialil, i vrátil sa hneď a za nim vstúpil Törnally.

„Čo myslíte, kto je tento mladý muž?“ zpytoval sa Salm poslov, ukazujúc na Törnallyho.

V tvárach poslov pozorovať bolo rozpaky. Martin a Beji prišli obzvláštne do zmatku, keď videli Törnallyho pred sebou. So sklopenými hlavami stáli tu a žiadon z nich nemohol k slovu prijsť.

„Poznáte ho, alebo nie?“ dopytoval sa Salm.

„Nie!“ bola odpoveď Bašova.

„Nie?“ opakoval Salm. „A Törnallyho by ste poznali?“

„To nie Törnally.“

„Hej, to je nie Törnally. Bo si myslíte, žeby na ten pád dvaja boli. Jedon u vás vo väzení a druhý tu. Vy zberba zbojnícka! Čo neodpovedáte? Vy lotri, vy chcete so mnou vyjednávať? Vy potupa a hana, vy nezaslúžite, aby vás za živa upiekol. Stratte sa z očí a zkážte svojmu veliteľovi, že pokoj s nim uzavriem, keď vás všetkých po bukoch muráňských vyvešiam. To sú moje výminky pokoja. Chodzte a oznamte jich v zbojníckom vašom pelechu Bašovi.“

Poslovia sa vzdialili.

Kým poslovia Bašovi v tábore Salmovom sdržovali sa, vybralo sa sedem smelých obratných Španielčanov, ktorí sa dobre po skalách znali škriabať, na Muráň*). S veľkou obratnosťou a s veľkým namáhaním dostali

*) Vidz: Bartholomeides Notitia Comit. Gómör. pag. 229.

sa až na hrad, kde zkúmalí tú čiastku hradu, ktorá by najslabšia bola. Dlho ostali nezpozorovaní. Už z väčšiny všetko poprezerali, keď jich na hrade zpozorovali. Nastal krutý boj medzi zbojníkmi a Španielmi, z ktorých dvaja na mieste padli, ostatných päť len rýchlym svojím nohám a veľkej obratnosti v lazení mohli čo dakovať, že život zachránili. Tito vrátia sa šťastne do tábora cisárskych, polohu hradu a jeho slabé čiastky vyradiac, dobytie usporili. Sotva, že dorozprávali, čo všetko zkusili, hneď kázal Salm útokom hnať na označené a čo neopevnené, alebo len veľmi málo opatrené a k zástite braniacích sa slabé čiastky.

„Na Muráň“, znelo to v jedných, „Hurrah“ v druhých radoch bojovníkov a jako prival valilo sa to všetko pod hradby.

Nastal krutý boj z oboch strán. Krik, hurt, brinkot zbrane široko ďaleko roznášal sa dolinou. Miesto Bašovo zastával brat Martin. Mateja nebolo vidieť nikde, ač predtým bol voždy medzi prvými na bojišti a posledný odchodil z neho. Zbojníci sa urputne bránili, no keď jich viacej padlo, mnoho poranených bolo, počali ducha trať. Kým bratia Matejovi pri nej ostávali, držali sa, keď ale i tito poranení, obzvláste ale, keď Martina medzi sebou nevideli, cele ocháblí; no bránili sa na tolko, že cisárski do hradu na žiaden spôsob, vzdor najohnivejšiemu útoku prijsť nemohli. Už počali i ustupovať, keď zrazu Kováč a s nim dvaciatí z hradu vyrazili a ku cisárskym sa pridali. Pod jich vedením začalo sa cisárskym lepšie daríť. No, i jich to stálo mnoho dobrých bojovníkov. Tak Horvatinovič keď k útoku napomínal, ťažko bol do prs ranený, Kašpar Castellus bol z múrov zbojníkmi zhodený a len železná broň zachovala mu život. Zapata v čelo ranený k veľkému žialu svojich spolubojovníkov zahynul a s nim mnoho jiných. Bašovci nemohli sa udržať, i podlahli cisárskym.

Románi a Rusíni, ktorí sa v hradbách čo zoldnieri nachodili vidiať, že nemajú žiadneho vodcu, sami otvorili brány hradu nepriateľovi, ktorý sa zo dvoch strán rútil dnu.

„Hurrah!“ ozývalo sa to na všetky strany. Vejsko španielske s dychtivostou vrazilo na vyzradené jim železné škryne plné zlata a

sriebra, ktoré Bašo nazbýjal. Hlavní náčelníci odbojníkov boli polapení. Medzi nimi Fraňo Tarnóci. Petor Šerényi, Martin a Demeter Bašo, poranení bratia Matejovi a Andrej Beji.

Všetci tito chytení boli v pevnosti, ktorá sa na východnej strane zámku nachodila. Jediného veliteľa hradu a celej tej bandy nebolo nikde k nalezeniu. Darma sa po ňom sháňali, darma každý kútik prezerali: v hrade nebol k nalezeniu.

Po čas ostatnej bitky okrem Bašu i Bejeho nebolo nikde vidieť medzi braniacimi na hrade. Beji hneď po návrate na Muráň odošiel do pokoja Hedvikinho. Bašo naproti tomu, počujúc o živote Tornallyho, išiel do čiernej väže, aby videl, kto vlastne padol čo obeť úkladom jeho. Celý netrzepzlivý došiel do väže. Nakloní sa nad mrtvolu — a bolastný výkrik vyvinul sa z jeho ocelistých prsú sťa by mu srdce bolo bóloom puklo. Mráz prebiehol všetky údy jeho. S vyvrátenými očima, trasúc sa po celom tele, stál tu osudom, vlastnou vinou trestaný nešťastný otec nad mrtvolou vlastnieho dieťaťa. Dych sa zastavil v jeho niadrach, zúfalosť trhala mu každým údom, zmôdrené pery sa triasly sťa listia osyky, keď pozrel na to odtrhnuté kvietko, keď videl svadnuté v prachu bez všetkého žitia pred sebou ležať. Oj, jaký to ból, jaká to žalosť, keď vidí rodič svoje dieťa, ktoré sťa kvet prevetáť začína nejakým žialom sa sožierať. Oj, a jaká to bolast pre rodiča, keď vidí svoje dieťa v naručiach strašného hrobu spočívať, do ktorého len vlastnia lakomosť ho uvrhla. Oj, veľká to bolast, veľký to žial, ktorý vypísať nemožno. Jako zmeravený stál tu Bašo nad mrtvou Marienou bez toho, žeby bol mohol aspoň slzu vyroniť nad nešťastným svojim dieťaťom; stál jako socha, ani nečujúc ani nevidiac čo sa deje a môže diať vonku. Ani víťazné výkriky do hradu tiahnuceho cisárskeho vojska, ani rachotenie diel neprenikalo do jeho sluchu. Zrazu sa otvorila dvere a mladý Tarnovski so zbrojou v ruke, no otvoreným náručím beží proti zúfalému Bašovi, ktorý spozorujúc Tarnovskoho vyhne sa jeho objatiu a dá sa na útek.

„Ani to nebol môj otec. Kde ta našť milovaný môj otec, či mi žiješ? A teba sestra

moja drahá! Či si tu este? Či sa shladáme ešte tak všetci jako sme bývali v Tarnove? Otče, mati moja, ach! tých už nevidíme! Ale von, von odtiaľto, tu nenie môjho otca, tu nenie teba sestra milená!“

Skorej ale, nežli opustil väzenie, pozrel lepšie po ňom:

„Hah! — či vidím dobre? — to moja chyža, v než ja už dni života mojho strádal. Sladká to spomienka dňov bolnosladkých, v nich som sa tešil ale i žalostil.“

I zastane i rozmýšľa. V tom prejde si rukama po čele, jako by sa chcel na nečo rozpomenúť.

„Čo to tu?“ prizrie sa nečomu na zemi ležiacemu. Mráz ho prejde, a s nevoľou sa odvráti od mrtvoly.

„To jiste obet zbojnickej lakomosti!“

Ešte raz sa sklóni ku mrtvole, díva sa do jej tvári, jako by ju poznávať chcel.

„Čo je to? — to šatý Tornallyho!“ vyvolá zrazu. „Mariena!“ šoptaly po chvíli ticho jeho ústa stáby sa bol obával meno to na hlas vypovedať.

„Mariena! o, ty pekná duša! dobré dieťa špatného otca. Či mám veriť vlastným očiam, či to možno, žebys to bola, ktorá si trapné dni moje oslavovala svojou prítomnosťou a svojou potechou, ktorá si vysvobodila priateľa z rúk krutej smrti? Jaká zlost sveta! Bože, prečo nevyhladiš zlostné plemeno človeka, prečo nechávaš podlosti premáhať dobrotu? — Ach, otče! sestro! či sa s vami tiež tak shliadať mám? Preč, preč odtiaľto! Ku vám chcem ísť. Vás, vás chcem vidieť!“

S tými slovami, so žiaľným srdcom a horkou slzou v oku opustil väžu, vyhľadávajúc otca po hrade. —

Telo Marienino bolo i s druhými padlými víťazmi na druhý deň slávne pochované.

„Čo je s Hedvikou?“ uvítal Tornally Kováča, keď so súdruhmi svojimi k cisárskym prešiel.

„Poteraz dobre.“

„Viete, kde sa nachodí?“

„Viem, všetky ženy sú do východnej väže, jako pre ne najbezpečnejšej, sprevodené. Hedvika je tam tiež. Bojím sa ale, aby ju Beji odtiaľ dajako nevylákal.“

„Nedals jej na vedomie, aby sa ho chránila?“

„Hej, ale neviem, či ma rozumela. Len zďaleka vystríhal som ju, aby neverila nikomu. Či porozumela, neviem. Bližšie sa s ňou shovárať, bolo by nie len nebezpečné bývalo, no i nie rádno, ba cele v terajšom stave nemožné.“

„Podme, aby sme to nebezpečenstvo odstránili, svobodný priechod ku nej si vydobili a ju z väčšieho nebezpečenstva vysvobodili. Buď mi voždy po boku, aby si mi mohol byť pri ruke, budem-li ňa čo vodiča potrebovať. Teraz na Muráň. A čo by ho všetky pekelné moci bránili, dnes musí byť dobytý. Bôh s nami!“

Oba odišli za ostatnými.

Vychodnia pevnosť v hrade bola najjistejšia pred kulami nepriateľskými, preto boly do nej i všetky ženy doprevodené. Hedvika nachodila sa tiež tu. Do väže tejto hned po návrate z tábora Salmovho odobral sa i Beji. Nie snáď, aby sa tu pred nebezpečenstvom ukryl, ale aby Hedviku navštívil. Prijdúc ku svetlicí Hedvikinej, ktorá bola osobytná a v žiadnom spojení s bytami ostatných paní, našiel ju zavrenú. Na všetko klopanie a volanie nedostával žiadnej odpovede. Rozzlobený Beji, nazdávajúc sa, že Hedvika uprchla, alebo že sa jej nešťastie nejaké stalo, vyvázil dvere, aby sa presvedčil, čo sa stalo?

Keď dvere treskom padly, tíško a pokojno sedela Hedvika na pohovke. Pred ňou stál malý stolík, na ňom kus papiera, na ktorom spočívala peknobiela sňa by mliekom naplnená okruhlá rúčka, ktorou podopierala si jej lalujové čielko.

Beji vstúpil dnu. Hedvika sa nepohla, ani znakom nedajúc znať, že by žitie v nej bolo. Beji zostal trochu ustrnutý.

„Odpustite, slečno,“ riekol „odpusťte, že podobným spôsobom k vám prichodím. Z jednej strany ma k tomu primalo obavanie, že sa vám nejaké nebezpečenstvo mohlo stať, keď ste na moje klopanie a volanie ani znať o svojej prítomnosti nedala, druhé čo ma k tomu nútilo, sú neodkladné a potešiteľné zprávy o vašom otcovi.“

Hedvika zostala vždy v tom samom stave, jako keď Beji dvere vyvázil, takže počal o jej živote pochybovať. Poposiel ešte ďalej, i chcel

ju za ruku ulapiť, aby jej ju bozkal, táto ale bez toho, žeby slova riekla utiahla si ruku.

„Aj, panno, svojim žartom by ste ma čo chvíľa bola nalakala. Už som priam počal pochybovať, že žijete. Panno, prinášam vám radostnú novinu! Váš otec je na slobode; pomocou mojou pošťastilo sa mu dostať sa von zo žalára. Najvrúcnejšia jeho žiadosť je, by vás čím skôr slobodnú vidieť mohol. Terajší stav mi nedovolí nás všetkých ináčej ako neslobodnými nazývať. Žiada si to otec váš už i preto, že vám tu nebezpečenstvo hrozí, bo šťastie vojenské je vrtkavé. I nemôžeme vedieť, čo sa v krátkom čase môže stať. Jestli teda ve mne dôverujete, s najväčšou ochotou sa podvolujem vašej žiadosti a chcem vás previesť tajnou chodbou až ku vášmu otcovi, ktorý vás tak túžobne očakáva.“

Hedvike bolo krušné kolo srdca, keď jej slobodu otcovu a jeho nedočkavosť na dcérino sľiadanie líčil; no ni najmenším neprezradila svoju bolesť. Ostatné ale slova Bejihho vynútily jej slzy z jej žiarmych očiek.

„Oj, jaké to bude radostné sľiadanie, tak dávno nevidaného otca a dcéry,“ vzdychol si Beji.

Hedvike nebolo možno viac, aby nehorila.

„Zradca pekelný!“ riekla rozhnevaná deva, „prečo ma sieťami svojimi obviňuješ? Či snáď preto, abys sa tešil na mojich bolestach? Nenie ti dost na tom, že si ma vytrhol z náručia, ktoré mi boli blahom — nie ti dost, že si mi matku zavraždil, otca uväznil, s bratom, Bôh zná, čo učinil?! Nie ti dost, že si snúbencu môjho do nešťastia uvrhol? Čo chceš mať viac? Prečo ma klameš, prečo lákaš do tvojich sieťí, ktoré ma mučia, ktoré mi len smrť prinášajú a nikdy neprinesú.“

Veľký rachot strelby rozliehol sa po hrade.

„Či nečuješ tú výstrahu, že pomsta božia sa blíži, že dostaneš odmenu za svoje statky. Či čuješ ten krik, ktorý ti vyhráža a ktorého vyhrážanie isto sa vyplní. Vedz, že mňa povolnú nenajdeš viac v ničom! Soznala som, že si klamár, že si neošemetník, ktorý sa nehanbí sveta, ktorý neznajúc Boha, nebojí sa ho.“ —

„Panno“, riekol bezočivý Beji, „upomínam vás na žiadosť vášho otca, na vaše mne dané slovo. Čujte, krik vonku sa zmáha. Bude-li výsledok vojny neprajný, padnete do rúk nepriateľských. Jak nepriateľ s pohľavím vašim zachodí, to znáte. Ja chtiac vás od toho vystrihať, a učiniť zadost' vôli otcovej, nepojdte-li dobrovoľne, prinútený budem vás násilne odvieť. Nemeškajme teda, ale pokým máme času, použijme ho. Majme sa k odchodu, otec na nás čaká!“

Hedvika vstala, i merala opovržlivo Bejihho.

„Zradca!“ riekla po chvíli, „k čomu ma nútiť chceš? Ešte raz ti rečím, že do tvojiej siete ma nedostaneš! Použiješ-li ale násilia, vedz, že živý neodojdeš.“

I siahla za niadra a blištiaca dyka zaleskla sa v povetří.

„Či vidíš tú brytkú oceľ, tu zmorím v tvojiej čiernej krvi, aby som osvobodila zem túto od šelmy divokej — Tras sa! či čuješ ten hlas?“

Vonku bolo počuť víťazné hlasy cisárskych. V chodbe ozýval sa hlas Tornallyho: „Hedvika moja!“

„Či čuješ? to hlas víťazov! Tornally, mój snúbenc si prichodí pre mňa. Tvoje plány i tvoje siete sú potrhané. Klud sa!“ I odsotila z pred seba Bejihho.

„Urob mne i jemu cestu a dívaj sa na naše šťastie!“

„Zradca!“ kričí vstupujúci dnu Tornally na Bejihho stojáceho vo dverách, „hotuj sa k boju, že vycedím tvoju zradnú krú.“

„Janko!“ vykřikla Hedvika. Tornally sa obzrie a vidiac Hedviku a s ňou Bejihho, strpne. Beji toto použijúc, celou silou chce udrieť svojou zbrojou na Tornallyho, aby ho razom zničil.

V tom okamžení Hedvika nehladiac na nebezpečenstvo, vrhla sa na prsia Tornallyho.

Rana zachytila Hedviku.

Jako zúfalec vyrútil sa Beji z pokoja vidiac, že rana jeho zasiabla ubohú devu.

Bez seba objímal Tornally svoju nevestu.

„Oj, Janko mój! tak mi je dobre v náručí tvojom, jako mi bolo niekedy v Tar-

nove“, hovorila slabnucím hlasom ranená Dovoľ mi ešte, že posledný pozdrav — pošlem drahému otcovi — bratovi —“

Hlas jej slabol.

Ramená krečovite ovinuly sa okolo krku Tornallyho a — Hedviky nebolo viac.

„Pukni sa srdce, zhasni ty oko života mojho, veď nemáš viac, nač bys svietilo, niet už viac na svete, na čom by zrak môj spočinúť mohol. V širom svete nemám už žiadneho. Nebe, vyplň mi moju žiadosť: zhasni lampu žitia môjho! Keď mi nebolo dopriano v blahu s Hedvikou mojhou žiť, popraj mi aspoň s ňou žitie ukončiť. Hedvika moja, oj, nenechaj ma, vezmi, vezmi ma so sebou!“

V bolastnom žiali našli Tornallyho jeho priatelia.

Oj, jaký to bol žiaľ pre starušského vojvodu a jeho syna, keď videli ako zúfale objíma Tornallyho bezdušné telo Hedviky. Priatelia veľkým namáhaním odlúčili Tornallyho od mrtvej Hedviky.

Po zaujatí hradu nastalo všeobecné rabovanie nashromazdených pokladov Bašových, ktoré mal schované v železných skryňach. *)

Na druhý deň po pohrabe padnutých, držal Salm prísny súd nad zbojníkami, ku ktorému uprchnutý náčelník Matej bol privedený.

Keď Bašo z čiernej väže utekal, odrazil sa hneď stranou, kde cisárski neprenikli a kde sa tajné dverce z hradu vedúce nachodily. Týmito dvermi i s druhými dvoma ušiel Bašo až do Telgartu. Tu natrafil na jedného ovčiara, ktorý s jeho súdruhmi známy s nimi i výlety robieval. Tento zmocnil sa Bašu i jeho sprievodčích, pri čom mu dvaja bratia

*) Barthed: Serinia ferrea decussis repagulis expilant auro et argento Basoniano, rerumque multarum praeda replentur. Pôv.

pomáhali. Darom dával jim Bašo odmenu, keď ho cez vrchy do Poľska prevedú.

Bašu zaviedli poviazaného pred súd ku Salmovi.

Salm zaradoval sa nad týmto!

Pred súdnym šiatrom Salmovho leženia konaný bol krvavý súd.

František Tarnok prvý padol pod mečom, potom Martin krvácajú z rany, ktorú v bitke dostal, jeho brat Demeter, Beji a Šerinyi.

Podobným spôsobom i druhých ešte dvanaásť bolo odpraveno.

Čo sa Mateja Bašu týka, radili nektorí, aby s nim čo s hlavou lúpežníkov krutejšie bolo naloženo. Mnohí radili, aby buď kolesom lánaný, alebo štvrtený bol. Salm súd ten zmiernil, že bol posledný statý a na smrť všetkých sa dívať musel.

To sa stalo dňa 15. augusta roku 1549.

Tak sa skončila vojna muránska.

Oslobodený vojvoda opustil ešte pred prevedením súdu nad zločincami i so synom Muráň, vezúc so sebou i drahé pozostatky svojej dcéry do Tarnova.

Salm i s vojskom odobral sa do Viedne.

Priatelia Tornallyho sa porozchodili.

A čo dedič Muráňa?

Za niektorý čas zdržoval sa u svojich priateľov, potom ale zmizol od nich, zanechajúc i statky svoje i jich.

Hrad Muráň prešiel teraz do rúk kráľovských.

Ludia, ktorí čas po čase navštevovali Poľsko, chodili popri pustovni — a mnohí tvrdili, že starušký pustovník, ktorý tam býval, pristehoval sa tu po zkončení vojny muránskej, a že nebol nikto druhý, jako dedič Muráňa, Janko Tornally.

Tu dokončil i svoj bohumilý život.

Tolko mi rozprávala babička o dedičovi Muráňa, Jankovi Tornally.

K v e t y.

(Podľa Krylova.)

So živými padelané kvety

V otvorenom okne stály;

Vo kvietnikoch na drôtových stebľách

V celej pýche sa knísaly.

A peknoty vyškieraly svoje

Práve, kropiť keď začalo:

Tu z tafatu kvietky prosia nebo,

Aby dáždik ten rozhnalo.

Všakovak ho ovrávajú, hania;
 „Bože, káž mu prestať!“ kričia:
 „Čo za osov z toho je oplana?
 Z neho len plušť, mláky syčia.

Páč, nemožno preň ísť po ulici!“
 Lež do neba nešiel jich hlas:
 Dážď okolím svojim popadajúc,
 Kvet i zeleň oživil zas.

I na okne vtedy kvety živé
 V celej sláve sa rozvily;
 Plnšími sa, sviežejšími staly,
 Vydávajúc zápach milý.

A robené, odtedy všetkých krás
 Zbavené súc, biedne kvety
 Bez milosti boly vyhodené
 Predo dvere jako smeti.

* * *

Na kritiku talent skutočný nešomre:
 Pre ňu krása jeho výtvorov nezomre;
 Iba kvety, ktoré na drôtikoch stojá,
 Nie len dážda, ale dáždika sa bojá.

Nezabudov.

Príspevky ku poznaniu juhoslovanských národných piesní zo stanoviska mravoučného.

Od J. Radetiča, podáva A. Sytniansky.

(Pokračovanie.)

XV.

Domášny život.

(Bratia a sestry.)

Jako juhoslovanská národná pieseň vyššie kladie sestru v láske bratovej, nežli jeho manželku so všetkými príbuznými; podobne je sestry brat milší a drahší nežli manžel s celou jeho rodinou. Jako v Bürgerovej Leonore stojí v piesni — Vuk I, 304 —: mladúsku Gjurgjeviča na ceste, aby zpomedi vracajúcich sa z boja troch svojich drahých vyhladala; prvý drahý jest jej „pán“ Gjurgje, druhý švagor a tretí jej vlastný brat. Keď žiadneho vyzreť nemohla, padá do zúfalstva:

Za Gjurgje-om ostrihá si vlásky,
 Tváričku si doškriabe za švágrom,
 Za bračokom vylúpa si očka.
 Ostrihá si vlásky, tie zas rastú,
 Škriabe líčka, líčka sa zahoja,
 Ale očka nikdy sa nezhoja,
 Ani srdce bratom za mileným.

Jak vysoko si vážia sestry brata svojho,

ukazuje nám pieseň — Vuk I, 307 — v teto podivnej a naivnej prehnosti:

Bračoka nemajú sestier dvojo, —
 Zavínú si bračoka z hodbávu,
 Jak z bieleho, tak i z ružového;
 Tielko urobia mu dreva zo drabého,
 Čierne očka zo dvoch drabokamov,
 A obočie z morských pijavičiek;
 Malé zúbky perlových zo stužiek;
 Predkladajú cukor i mäd k jedlu:
 „Pojedz z toho i rozprávaj s nami.“

Jiné pravé ideale bratskej a sestriinskej lásky predstavujú sa nám v piesňach — Vuk II. 9; II, 11 atď. — Najkrajšia pieseň v tomto ohlade je bez pochyby — Vuk II, 16 — pod záhlavím „Predrag i Nenad“ nachádzajúca sa; prekypuje samou láskavostou a útlocitostou: istá matka odchová si so všetkou materinskou starostou dvoch synov, ktorí hore vyšej zmienenej mená nosia. Obidvaja utečú materi starostlivej a stanú sa „Hajdukami hôr“. Každý z nich stane sa vodcom Hajdukov; no žiadon z nich nezná nič jedon o druhom. Po nejakom čase zatúži Nenad po tom okamžení, v ktorom by svoju opustenú matku

vidieť mohol; i rozdeliac svoj majetok medzi svojich súdruhov, navracia sa domov k matičke svojej. V tom domnení, že nemá brata, robí matke výčitky, že mu ani brata ni sestru nesplodila, na ktorých meno by prisahať mohol. Keď mu matka vyjaviła, že má brata, ktorý je vodcom Hajdukov, rozhodol sa Nenad na tom, že vzdor nebezpečenstvám, ktoré mu matka pred oči klade, vybere sa na cestu, by svojho brata vyhľadal. Keď prišiel na vrch, kde sa Predrag so svojou družinou zdržoval, začal brata svojho po mene volať. Tento nepoznajúc ho, rozkázal družine svojej, aby sa na tri tlupy rozdelili, i aby príchoďzieho od chrbta živého lapili. Keď sa Nenad k prvej tlupe približuje, obsype ho táto strelami; on ale volá:

Nestrielajte bratia z voľnej hory!
Nech vás nezachváti nikdy túžba
Po bratovi, jako mňa po mojom,
Ktorá ma dohnala v tieto lesy!

To jisté opakuje sa pri druhej tlupe; keď ho táto prepustila, postretol tretiu. Nahneván na to, že sa i tu na neho striela, napadá tretiu tlupu a rozpraší ju. Jasnáhle sa o tom Predrag dozvedel, postaví sa proti Nenadovi, i prestrelí mu strelou srdce napoly.

Kým Nenad svoju dušu vydá, predstavuje nám juhoslovanská národná pieseň hrozivé divadlo. Predrag pozná svojho brata, i zaryje si svoj nôž do srdca od bolesti nad

tým, že vlastného brata zavraždil, i klesá mŕtvy ku bratovej mŕtvoli.

Čo je hotový brat pre brata urobiť, podáva nám pieseň — Vuk III, 57 — najkrajší dôkaz. Miljutín sedí čo väzeň v žalároch bána Zadranina, i píše svojmu bratovi, aby mu svobodu, svobodienku milú za každú cenu vykúpil. Brat vynaloží všetko, aby potrebné peniaze sobrať mohol. Keď mu to ale nemožné bolo, by bánovým požiadavkam dosť urobil, dlho rozmýšľal, jakoby Miljutína vysvobodit mohol. Pravda, že nič mu nebolo príťažkého, nič prinemožného, do čoho by sa nebol pre bratovo vysvobodenie zabral. I preobliekol sa za žobraka, i chodil od hradu do hradu, kým neprišiel k zámku bána Zadranina.

Prvú posretne varovku, ktorá dvoch synáčkov Bánových kojila, i prosí od nej o almužnu. Kým išla kojuť po almužnu, bere deti k sebe i utečie. Rozumie sa, že bán Zadranin Miljutínovi za svojich synov, ktorí sa v rukách bratových nachádzali, zlatú voľnosť daroval.

Na základe tejto piety, ktorá vôbec medzi údami juhoslovanských rodín panuje, vyvinul sa šťastlivý rodinný život, ktorý len tak dlho jestvuje, kým každý úd rodinného života patriace mu nároky požíva, kým, jako sme videli, pomer úcty i lásky medzi deťmi, rodičami, bratami a sestrami a rodinnými, či domášnjými pohlavármi ohrozený a obrázený nenie.

(Dokončenie nasleduje.)

Trávnica.

Vyžínala trávkou, ovesila hlávkou,
Slzy ju zalialy, pery jej soptaly:
Bodaj ta bol šuhaj milý Pán Boh skáral,
Keď si naše dverká nadarmo otváral!
Chodieval si ku nám po matkinej vôli,
Teraz si ma nechal v ťažkom srdca bóli!

Riekal si: dievčatko, kvet môj potešený,
Počkaj ty len za mnou, počkaj do jaseňi.
Prešla jaseň, zima, ja darmo čakala,
S druhou ťa matkina vôľa poviazala.
Bodaj že ťa šuhaj milý Pán Boh skáral,
Keď si naše dverká nadarmo otváral.

Miloslav Dumný.

Zimozel.

(Povest z pospolitého života.)

I.

U Ieíka bolo plno.

Jaseňný vetor vial. Tatranské hole novo pripadlým sňahom beľely sa. Ľudia sobrali toho roku bohatú — jestli to kedy v horných neúrodných krajoch tak nazvať voľno — úrodu z poľa. Že úroda bola hojná, bolo i u Ieíka plno. Plno bolo ľudu v jeho učadenej krčme, plno bolo zbožia v jeho otrhanej stodole, plno vriec v jeho orýpanej komore. Ieík sa usmieval, behal sem tam jako na ihľách volajúc: „Priam, priam Haníčko; dhostanete dhve holby; — shusheda to vhrecko dhajte tam mhojej Rháchele do šphajshu. — Len pothrp, pothrp, diettha mhoje, namheriam ti dhobrej!“

U Ieíka bolo plno.

Slavný úrad sedel za stolom, ten hostil Ieík slivovicou a pán rychtár s pánni prisaznými už múdre kývali hlavami. Vôbec vrazilo sa, že bohatý pán rychtár, ktorý nikdy trúnok nevyľial, od Ieíka všetko darmo dostával; on nikdy nič v krčme si nepýtal, ešte len dvere otváral, už Ieík alebo jeho Ráchel letela so sklenicou proti nemu. Ale i bola tá Ráchela vďačná tej hlave v obci — lebo priateľa, dobroprajníka krčma nad ňu v svete nemala. Tá hlava mala voždy jedno oko zažmúrené a Ieík viacej nepotreboval — pripísať bolo vecou jeho. Inu, ruka ruku umýva.

„Píjali sme po dni
Ľ po celom týdni . . .
Preca sme neboli
Krémáročke dlžni.“

Tak si nôtľ Jano Nevylej, jehož dve osminy už byly v pozemnej knihe na Ieíka prepísané, i pýtal jako takajúceho sa kmotra Kuba Vytrúsila zočil, dve holby odrazu. Ráchela priskočila s celou vľúdnosťou: „Nhech sha pháči, nhech sha pháči!“

Kubo objal „zlatého kmotríčka“ a najvr vytrúsil asi za pol holby, potom si zaspieval:

„Ani to nebolo
Ani to nemôž byť;
Ze by sme my kmotra
Nemali za čo píť?“

Kamsi tamsi dve holbičky minuly sa. Kmotríčkovia z reči do reči a už si leteli do vlasov. V okamžení byly tu kmotríčky na pomoc. Kmotra Vytrúsilka chytila kmotra Nevyleja za šticu a dobre mu oči nevyškriabala — a kmotra Nevylejka na kmotrovi Vytrúsilovi celú košelu dodriapala.

Slavný úrad ticho sedel za stolom a múdre hlavou kýval, ale sa ani len nepohnul. Ieík, pán na svojom smetisku, ľahko si poradil, vyhodiť kmotrov von.

K slavnému úradu prisadol si o chvíľku hodný mladý pánik, uklonil sa pri vstúpení ľahko hostinskej, i podal rychtárovi ruku.

Sotva sadol, už stála od úslužného Ieíka holba vína pred nim. Mladý pánik nalial si do pohára a štrkol s rychtárom.

Bol to pán notárius obce, Ignác Podšypka.

„Nech Pán Boh živí pána notáriuša!“

„Ďakujem, môj drahý pán rychtár. Nech Pán Boh živí hlavu našej obce s celým pozitívnym úradom!“

„Ejh uhž nha tho shi i jha priphijem“ — vyskočil Ieík — priplietol sa k stolu s plným pohárom vína a štrgal so všetkými „nhech phán Boh žhiví phána rychthárovú hodnú Anhičku i s phánom nhotáriušom; mhože z nich byť jhedhon phár.“

„Nepletteže nie, Ieíčko!“ vrazil rozpaľený rychtár a na očach mu poznať bolo, že sa mu tá reč ľúbi.

„A čihi bhy nháš phán rychthár, prvší ghazda v obci nezashlúžhili takého zhaťa“ — glossoval obratný Ieík — „a čihi bhy nháš phán notháriuš v dhesiathich chothároch nhašiel krajshej žheničkly nhad nášho phána rychthárovú Anhičku?“

„Moja Anička je švarné dievča,“ kýval hlavou predstavený obce, „a jako mi moja nebožká — pán Boh jej daj slávu večnú zomrela, celý môj dom sama v poriadku drží.“

„No, už tej len ide od ruky robota hej,“ prisviedčal vicerychtár.

„A nech by sa raz do panských šiat obliekla,“ tvrdil jedon prisazný, „ani kiš-asonky z kaštiela by jej nechytily.“

„Nuž a ja nie som hodný chlap?“ pýtal sa sebavedome notárius.

„Driečný, rozumný, pekný, jako z iskry!“ kývali hlavami všetci.

„Z nášho phána nhotháriuša bude o nheadlo stholičný phán!“ zamiešal sa Icik na novo.

Slavný úrad kýval hlavami a pán notárius vypil priam dva poháre vína jedno za druhým. Potom začal slavnému úradu rozkladať svoje študia, zkušnosti a svoju učnosť.

Slavný úrad mal cez celý čas ústa otvorené a oči vo stlp obrátené od divu.

„Múdrejšieho človeka nad nášho pána notáriuša ani na svete niet!“ začal pán rychtár a všetci ostatní kývali hlavami.

„Nhaša Ahnička bhudhú ešte stholičný pháni!“ poznamenal zase Icik.

„Pán notárius sa na sprosté, sedliacke dievča nezlakomí“, pretrhol reč pán rychtár.

„Ba za šťastného sa bude pokladať, jestli ju obdrží“, slovil pán Podsýpka, „i prosí pána otca, aby ho prijal za syna.“

I objal budúceho pána testa a srdečne vybozkával na obe strany.

U Icka bolo plno.

Ale kréma len teraz ešte ožila. Zdravkaniu a pripíjaniu nebolo konca kraja. Všetko živilo mladý pár. Pán rychtár tackajúc sa, sluboval svadbu nevidanú, neslýchanú urobiť celej obci. Podnapilí parobci nótili pánu notáriušovi:

„Nežeň sa šuhajko,
Netreba ti ženy,
Polož si za klobúk
Rozmajrin zelený!“

A dievky pred krémou zvediac v čom je vec spievali:

„Už si ty Anička
Už si ty raz naša,
Už máme peniaze
Od tvóhjo sobáša!“

Hovorí sa, že manželstvá sa v nebi uzavierajú; no, čo poviete na to, keď sa pána notáriušovo v kréme uzavrelo?

II.

Jasečný vetor povieval.

Tatranské hole beľely sa novo pripadlým sňahom. Sličná Anička rychtárová prechodila sa smutná po kvetnej zahrádke svojej, v neej všetky jiné kvietky už ožkly, povädly; iba neuvädly ani pod mrazom zimozel vinúl sa na široko, na dlhoko jako ruta zelenými lístkami svojimi po zemi.

Mesiačik vykuknúc a lúbo sa usmievajúc na peknú, no smutnú Aničku, sirotu. Od smrti nebožkej dobrej matky svojej bola ustavične smutná, zadumená. Mala síce otca, ale ten úradnými prácami a trávením času v kréme vyplňoval svoj celý čas, ani o dcéru, ani o hospodárstvo svoje sa nestarajúc. Matičkino verné, úprimné srdce jej chýbalo, ono by jej bolo mohlo nahradíť všetko, bez neho bol celý svet Aničke pustatinou. Nemala sa na tom širom svete komu zdôveríť, komu požalovať. Sú veci, s ktorými nemožno poveríť iba matku, matičku milú; tým len ona porozumie, v tých len ona radí a pomáhať vie. Zdôveríť sa tetke, kamarátke — nejde to, ony dobrotu srdca devinho nadužijú, ony čo počujú, vyklebetia. Preto osamelá na svete neraz si naša Anička zašla na hrob matkin, aby sa vyzalovala jej nemému hrobu, aby si zavzdychala:

„Mat moja, mat moja,
Pod zeme hrudama;
Už ma hlávka bolí,
Čo plačem za vama.“

Hlavička ma balí,
Duša pobolievá,
Veď ste ma drahá mat
Mladú odumrela.

Vetrik zanášal jej bóľne vzdychy — i traily sa bez ozveny.

A preca nie bez ozveny!

Nebývala Anička ani na cmiteri, na hrobe matkinom, ani v svojej kvetnej zahradóčke večierkami samotná. Mesiačik by nám to vedel vyrozprávať, keby chcel, ale on figliar sa len usmieva a usmieva dolu z toho neba a mlčí.

I teraz počuť neďaleko zahradky lubý zvuk bóľnohlasej fujary šuhajovej, vábiacej devicu lúbežnú k záletom blaženým. A devica

počúva známému zvuku fujary a beží v ústrety pospiechajúc miláčkovi srdca svojho.

Stien sa zakmytol po za uhľom — a driečny Martinko podával ruku dievčaťu švarnému.

„Dobrý večer Anka!“

„Vítaj mi, Martinko!“

„Ty si plakala!“

„Prišla mi mať na um.“

„Či my už len voždy smútiť sa budeme?“

„Sirotám býva smutno na tom svete.“

„Ty máš otca, si bohatá.“

„Netráp ma, Martinko!“

„Dostaneš panského ženicha.“

„Martin, ty si zlostný!“

I lapila sa Anička ľavého boku, jakoby jej srdiečko pri tých rečiach Martinkových dať bóľne bolo ranilo.

„Nie som ja zlostný, Anička, ale nešťastný! — Nebudeš ty nikdy mojou — a to bude moja smrť.“

Cez tvár mesačikovú prebehla chmárička a on sa zatmel. Martinko zaplakal, Anička sa zatriasla. Neďaleko bolo počuť kroky a shover ľudský, shovor ľudí opilých. Náš párik sa uchýlil pod strom a videl nebadaný pomimo idúceho Aničkinho otca rychtára, jako sa vedie s pánom notáriušom. Oba sa tackali, oba boli vypili viacej nežli treba.

Nie div, veď si pripíjali na zdarilé manželstvo, veď sa dávali jeden druhému do rodiny.

„Pán otec“ — džavotal notár — „nestúpte že po mimo, tam je jama.“

„Nič sa neboj synu.“ krákoril rychtár, „ďakujem za starostlivosť. Bude nám to len svet takto spolu chodiévať. Otec so synom hlavami v obci.“

„Jako v raji, pán otec“, tešil sa notár, „a žičí nám to celý svet. Len tá vaša Anička či privolí?“

„Čo? či som ja nie otec? Ja pán v dome! Musí, alebo bude zle!“

Mesačik zastrel ľahkým mráčkom opäť svoju tvár. Martinkove slzy z očí padaly na tvár Aničkinu; ona sa triasla na celom tele.

Opilí pošli do domu.

„Počula si Anička moja, že ta otec tvoj notáriušovi hotuje!“

„Bože mój!“ úpela deva nalakaná.

„Celá dedina je toho plná. Už sa ti i družičky hotujú po dedine.“

Anička len bolastne vzdychala a nemohla prerieť ani slova. Rúčka jej sa triasla v pevnejšej ruke Martinovej.

Rychtár len čo do izby vošiel, zaspal nápojom premožený na lavici šomrajúc: „Musí, bo bude zle . . .“

Notár darmo hladajúc a doptávajúc sa od domácich na dievčinu domu, na Aničku, s hrozným preklínaním odisiel.

A náš párik?

Na cmieteri.

Tam na hrobe milej matičky, ktorého samota naskrze nestrachovala utrápené srdcia mladé milencov našich, žalovali oni na tvrdosť srdca ľudského, na kliatbu a farchu tak ťažko a prívčas na nich doliehajúceho osudu.

Anička bóľnymi slzami venčila venčkami zimozelovými matkiň hrob. Martin priklaknúc k nej, vzdychal si bolastne.

„Čo to z nás bude, Anička?“

„Ty pochybuješ“ — slovila pevne ona, „alebo jeden pár, alebo ma povedú sem ku boku matkinmu k oltáru.“

„A ty by si sa mohla zoprieť, Anička?“

„Tak jako tento zimozel večne je zelený, Martin mój,“ tvrdila deva, „tak bude neuvädlá láska moja ku tebe. Alebo jak nebudem tvojou, nebude ma zdožiť žiadon rozmarin pri oltári; ale zimozel na hrobe mojom má mi byť venčokom svadobným,“ dodala odhodlane a dala mu venčok zimozelový.

Martin pohliadol vrúčne k nebu, pobožkal venčok ten, schoval si ho na prse ku srdcu a vážne, sviatočne slovil: „Slová tvoje Anička sú mi tá najsvätejšia prísaha. Tu tvojej matky hrob, tam ten svedok nebeský mesačik — nech ti oni budú na ume, jak by si mi vernosť zlomiť mala. Anička, ty si moja na život a na smrť. Jak nám nebude dovoleno spolu žiť, spolu zomreť!“

„Tvoja na veky!“

Šumot kríkov príhrobných znel v slová tieto, jakoby šepot matky z hrobu vyludzujúčich, ktorá dietkam svojim prisvedčovala. Milenci sa objali, však tu podesený pták vyletel a vztekľý ľudský smiech a šomranie: „zhyniete!“ vyplašilo milencov na svet zabudľých.

III.

„Ťažko, horko som ta
Synku vchovala,
Už mi ta zlost ľudská
Za vojaka vzala.“

Tak sa to ozývalo jeden deň po dedine podtatránskej, čo si tam v tom zákutí nebotyčných hôľ tatránských tak lubo v úkrytu leží jako by na svet nič nedbala, ba naschvál sa pred nim ukryvala a od hluku jeho odtiahuť hladela i meno svoje po jednom svätom nosí. Zalamujúc žalostne rukami tak horekovali matky nad milými synáčkami k vojsku najnovšie odobratými.

Nie jedno srdiečko útlé následkom toho vzdychalo. Panenky smutné sa tmolily po domcoch i po ulici, ktorých sa to netýkalo, tie prekáravo nôtily tamtým:

„Novinôčku takovú,
Že na vojnu verbujú;
Keď verbujú, budú brat
Škoda chlapcov na stokrát!“

Jedné pri tom sa smialy, jiným až od srdca slzy padaly. Len šuhajci odobratí veselo si počínali, nechtiac na sebe smútok dať znať, i dosť namáhavo i pretvarujúc sa, veselo nôtiač:

„To sa chlapi to sa
Čo šablíčky nosia!“

V dome rychtárskom bolo živo. Rekrúti sa boli sišli a on jich dľa obyčaja častoval. Medzi nimi bol i rekrút — Martin. Anička nebola na poznanie. Martin mal o nedlho na vojnu maširovať a ju dnes — tak sa vravelo po dedine — mal otec notáriušovi zasnúbiť.

Tetičky, kmotričky lietaly už od samého rána.

V dome rychtárovom strojila sa byť veľiká hostina. Malé, veľké: všetko znalo, čo sa na večer u hlavy obce diať má. Len neborák Martin chodil jako polomrtvý a čo krok urobil, slzy ho zalialy; len neborák Anička mala ovesenú hlevočku a bóľno vzdychala.

Prišiel ten osúdny večer, ktorému sa mnohí zvedaví tešili a radovali, ktorého sa ale náš Martin s Aničkou tak ukrutne báli. Martin získal času na okamženie priblížiť sa Aničke.

„Dnes budeš oddaná!“ šeptal smutne Martin.

„Nebudem, Martinko! Vieš, čo som ti na cmiteri slúbila?“

„Budeš to móct splniť?“

„Bôh mi bol svedkom Martinko!“

I podala Martinkovi svojmu venček zimozelový.

„Rozumiem, Anička drahá“ slovil Martin. „Pán Bôh ti pomáhaj! Pán Bôh nás neopúšťaj!“

Rozišli sa.

Martinko šiel svoju chudobnú matičku deň i noc slzivšiu nad nim synkom milým, odobratým vojacom potešiť a Anička zmizla v dome.

Notáriuš vycifrovaný i s družinou svojou prikvitol do domu rychtárovho. Divno, že medzi hosťami boli i kmotrovia Vytrúsil a Nevylej. Či si nemohol ten notáriuš poriadnejších ľudí k oddávkám zavolať?

Hostina započala.

Pýtač už z hlboka odkašľával, ale mladuchy nikde nebolo. Darmo ju hladali — nebolo jej. Pán notáriuš s kliatbou odišiel — prisahal pomstu.

Na druhý deň sa po dedine chýrilo, že u rychtára byly oddávky bez mladuchy.

O Aničke nebolo ani chýru.

Martin Malina bol chudobných želiarov syn.

Otec i matí jeho živili sa prácou rúk svojich — a jak trpký to život býva, vieme. Nemoo prikra zbavila zavčasu Martinka otca starostlivého a uvrhla ho už v útlej mladosti i s matičkou vdovou do núdez veľikej. Ale Pán Boh svojich neopustí! Kým Martin vyrástol, ač jako biedne a namáhavo, preca sa biedna vdova, matka jeho, znala i vyživíť i synáčka svojho v škole dať vycvičiť. Teraz keď odrástol, netrpeli žiadnu biedu. Pracovitý a varovčivý Martin verne opatroval matku drahú.

Ale čo zatým, keď ho odobrali do vojny?

Matka jeho si zúfala, a bolo sa čo obávať, že ju žiaľ umorí. Ona znala, v jakom stave a položení sa nachodí jej syn. Smútila, ale premáhala sa — aby nerobila väčší žiaľ a väčšiu bolast drahému synovi.

Od malička Martin s Aničkou spolu rástli, spolu sa bavili; bo matky jejich, nebohá rychtárka a matka Martinková byly dobré kamarátky, a potom, malé deti ešte neznajú žiadného rozdielu deliaceho jich, ony sa úprimne bavia spolu! Ale keď odrastnú — tu je už vec iná. Jakožeby rychtár, gazda celého sedenia bol mohol dať dcéru svoju želiarovi a to ešte, keď ju notáriuš pýtal?!

Lahko uhádneme, že pán otec s pánom notáriušom, aby sa zbavili Martina, stali na tom, žeby šiel za vojaka, aby ho odobrali.

Podarilo sa jim to.

Martin bol odobratým; ale pán notáriuš vzdor tomu ešte nebol mladým zatom.

Holubička uletela — mladuchy nikde nebolo.

V dedinke, o ktorej tu reč vedieme, bol i panský kaštieľ.

Obyvatelia jeho neboli, jako obyčajne býva, pyšní a odrodilí ľudia.

Dobre vzdelaní, nepovažovali ani roľníka, jako jiní zvykli, za netvora; ale klonili sa s nemu láskave, aby ho pozdvihli k sebe, nebojac sa, že ponížením sa ku nemu, niečo utrpia.

Zvlášte vyznačovala sa neobyčajnou ľudomilovnosťou slečinka kaštiela Leonora, každú nedelu dedinské dievčatká v zahrade kaštiela vókol sebä shromažďujúc a s nimi sa bavia. Staré, mladé, všetko rado videlo slečinku a malo veľikú úctu pred ňou. O poradu, pomoc, potechu, smelo, každý, kto toho potreboval, išiel si do kaštiela.

Do kaštiela obrátila sa i naša Anička vo svojom smutnom položení.

Slečinka prijala ju vlúdno, a prisľúbila jej všemožnú ochranu proti tyranskému otcovi a zlému notáriušovi.

Anička bola ubytovaná v kaštieli a slečinka jej slúbila, že dotedy z kaštiela ani nevykukne, kým sa to nebezpečenstvo nepominie.

Oproti notáriušovi musí pán kaštiela, jako náhlo sa z ciest svojich domov navráti, zakročiť. Slečinka by to sama naskrze nedovolila, aby sa Anička takému nehanebníkovi jako je notáriuš, ktorý jednu z jej chyžných oklamal a potom zavrhnul, za ženu dostať mala.

Martin smel každý deň navštíviť svoju milú Aničku.

V dedine počali tušiť, kde sa Anička zdrzuje — ale bál sa každý hlesnúť, ba mnohí sa tešili, čo notáriuša nenávideli: Naši zalúbenci ale boli blaženi.

(Dokončenie nasleduje.)

Slovenský národ.

Jaro milé, jaro krásne
Zo sna svojho vstalo,
A dve očká uplakané,
Do náručia vzalo.

A vodí jich sem tam svetom,
Potechou jich kojí;
Lež tie očká uplakané
Nik neuspokojí.

Darmo hľadia na trávičku,
Čo tak zelená sa;
Ta trávička zas uvädne,
A zvädlá žial hlása.

Darmo tiež i načúvajú
Ptáctva lubé spevy:
I v tých spevoch čarokrásnych
Len smútok sa javí.

Čože sú to za očička,
Keď vždy slzy lejú; —
Prečo sú tak uplakané, —
Prečo sa nesmejú?

Veď ten svet je taký krásny,
Mnoho má do seba;
Škoda je v ňom slzy ronit,
Škoda moriť seba.

Povedzte nám očká smutné!
Čože sa vám stalo?
Veselým byť mnoho krajšie
By vam ver pristalo.

A dve očká uplakané
Zas slzy oblialy;
A v tých slzách krištálových
Takto sa ozvaly:

Pani naša do čiernych šiat
Obliekla sa celá,
Bárs by chcela, nemôže byť
So svetom veselá.

Mala ona otca, matku,
Ti už v hrobe hnijú;
Radosti jejej zapadly,
Viaciej neožijú.

Otec dobrý zanechal jej
Dost veľký majetok;
Lež rodina ešte lepšia,
Sobrala jej všetok.

Dokial trval po otcovi
Dom, role, peniaze:
Dotiaľ každý z rodiny jej
Pomáhal z nesnádze.

Teraz ale, keď nič nemá,
Keď všetko sobrali;
Priatelia z jejej vlastnieho
Domu ju vyhnali.

A chceli jej i šaty zvliect
I ten krížok zlatý,
Čo jej, keď už zomierala,
Darovala — mati.

Lež ona si nedala vziať
Križ, svätú pamiatku;
Lebo ten ju upomínal
Na dobrú, na matku.

A vždy keď sa krížik zlatý
Na hrdle zligotá;
Slzy ťažké jej vypadnú —
Ubohá sirota! — — —

V tom očká rozplakaly sa,
Trávičku polialy:
A sirotu ubolenú
So sebou pojaly.

A vedú ju širým svetom,
Od domu — do domu:
A kde najdú citné srdce,
Vojdu s ňou ku tomu.

A potom zas obratia sa
Tam, kde jim mať býva;
K cintorinu — na hrob tmavý,
Ktorý ju prikrýva.

A tam padnú na kolená,
Hrob svätý zľúbajú;
Matičke ni v cintorine
Pokoja nedajú.

Oj, mamičko ubolená!
Čo tak dlho ležíš?
Či nemáš už slov pre dcéru,
Či ju nepotešíš? . . .

A mať v hrobe obráti sa
Na slova dcériné;
A potom si k niadram chladným
Dcéročku privinie:

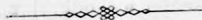
Neplač moja! nenariekaj,
Pozri len do neba;
Tam tvoj otec — nies sirota —
On ochráni teba!

A potom zas uloží sa,
Dcéra hor povstane:
Mamička ju potešila,
A Bôh ju zastane!

* * *

Oj, národ môj ubiedený!
Tys oná — sirota:
No ver, Božia sa pri tebe,
Oslávi dobrota!

Michal Boor.

Listy z Čiech.

III.

Zásada spolčovania, našla-li kde vreleho súhlasu, našla ho zaiste v Čechách, a dospela od r. 1860 k výške netušenej a — riekime to uprimne — povážlivej. Prebúdžajúci sa národ chápal sa každého prosriedku, aby stajné smýšľanie rôzne živly k sebe púvalo, odhodlaní bojovníci aby sa osviežili a málomyslní povzbudili príkladom jiných.

Lepšieho prosriedku k účelu tomu nebolo nad spolčovanie, kde zástupcovia najrozmanitejších stavov a smerov schádzajú sa za účelom jediným, jím stajnou mierou spoleným, ktorý kol nich, drier sa neznávších, ovija oblažujúcu pásku jednej oblúbenej myšlienky.

A čo môže u členov dávno uhnieteného, k novému žitiu práve sa prebudivšieho národa v jasnejšiu a mohútnejšiu vyšľahnúť žiar, lež láska k vlasti a k jazyku, ten pocit, ktorý s povznesenou myslou vlastenectvom menujeme? A vlastenectvo české, za dób svojich politických červánkov, nevedelo dať si vskutku lepšieho prechodu, nežli bratským stýkaním sa v kruhoch svojich, vo spolkoch.

Prvé spolky naše po r. 1860 majú tiež všeobecne tento abstraktní ráz všeobecnosti. Ráz ten podržaly tiež i do roku 1868, do ktorej doby rozšírily sa spolky vlastenecké po celých Čechách v takej miere, že sa stávajú charakteristickou známkou celej jednej doby v našom národnom vyvinovaní, doby to, ktorú nazvať môžeme dobou politického experimentovania a — mluvenia.

Pozorujeme-li totiž celý beh národného vyvinovania sa Čechov, možno nám dostriechnúť celkom smer dvojaký: prvni z nich ukončil sa dobou práve menovanou a môžeme ho nazvať abstraktním, kdežto druhý práve k svojmu výkvetu dospieť sa ponáhla, smer k konkrétni, reelni.

Smer abstraktní sám v sebe triedi sa opäť vo štyri, od seba podstatne sa lišiace, v sebe uhraničené doby.

Prvnia doba je doba červánkov, doba krieseňia, kde jednotlivci s nadšením a skutočne obdivuhodnou obetovavosťou jali sa

kriesiť český jazyk vôbec, aby len nezahynul v literatúre, kde písalo sa česky skoro len preto, aby vôbec česky sa písalo — literatúra bola vtedy sama sebe účelom. A že nebolo čítateľstva iného, písaly sa bájky a lahunké poviedky pre najnižšiu triedu ľudu, ktorá jediná toho času ešte česky mluviť nielen sa nestydila, ale ani stydeť nemohla, ponevác bola tak hlboko kleslá, že sa nepovažovala ani za schopnú nečoho vyššieho. Toto pre každého človeka vôbec veľmi ponížujúce presvedčenie o vlastnej nicote snád bolo našou spásou, lebo keďby sa boly snahy prostého ľudu vonkovského niesly za nečím vyšším, boly by sa nám snád docela odnárodnily. Lebo ktokolvek vtedy po vzdelaní sa hnal, musel najprv zaprieť svoju materčinu — tak hlboko klesol národ český pričinením sa svojich priateľov zhora! Kto by teda nevidel tu všemúdrú ruku Prozretelnosti, ktorá z tak nepatrného zrna nechala vzrásť strom teraz tak bujarý, v tak mohútne vetve sa rozkladajúci? — A zmienenej tejto doby prostičká literatúra bola prvniím tým kľíckom zrna tohoto — znamením, že zrno žije a že je schopno vzrastu.

Ano, zrno kľičilo, zvolna síce, ale iste, i počaly už vyrázať na povrch jednotlivé lístoky zelené, vzmáhaly sa vo výhonok, ktorý tu naraz vyrazil v jadrný — ač ešte slabunký — peň. Nalezenie rukopisu Kráľovského r. 1817 ukončilo dobu červánkov od r. 1774, rozodnilo sa, prvnie prekrásne papršleky velebného staročeského slnka rozlialy sa kúzelným, osviežujúcim svetlom po blankyete domáceho žitia nášeho, a nastúpila doba oblažujúceho „idyllického“ literárneho života, porodivšia nám najznamenitejších našich básnikov a učencov.

Vtedy zapel nám nadšený pevec Tatranský, Ján Kollár, mohútnu a uchvacujúcu pieseň o „Slávy dcere“; ktorá opravdivú búru v českom písomníctve spôsobila; vtedy siahol Čelakovský v dumné struny poesie Ukrajiny kúzeľnej a podal nám svoj neprekonateľný „Ohlas písni ruských“, Šafařík odkryl nám pradoby Slovanstva, kdežto Palacký snášal kameň ku kameňu k onej

mohutnej stavbe, ktorú tiež ihneď vtedy začal, kritickej historie českej, ktorá prekvapuje nie menej svojim majstrovstvom, ako neoceniteľná je čo do zásluh o pravdu, utúžení národného povedomia a politickej zralosti nás Čechov. Môžeme smele tvrdiť, že bez Palackého „Dejín“, nemali by sme dnes ani polovic tej cesty za sebou, ktorú sme dnes už vykonali. — Vtedy i „tichý genius“ národa českého zdarne vykračoval na dráhe, ktorú ešte za dôb šera bol nastúpil. — Práve charakteristikou doby tejto stali sa však Klicpera, Rubeš a hlavne Tyl, lebo ti jali sa vstepovať národné povedomie nielen v ľud vonkovský, ale i v kruhy mestské a a intelligentnie, čím razili českému pokroku dráhy nové, šíriac „vlastenectvo“ teraz i tam, kde predtým nebolo na nečo takového ani možno pomysleť. Tyl ponajprv vytasil sa tu so svojim kúzelným prútkom; „české besedy“, „české bály“, „ochotnícké divadlá“ vzaly tu vznik svoj, a objavily čarovnú moc svoju čím ďalej, tým viac. „Vlastenectvo“ stalo sa na jednej strane módou, na druhej predmetom ústipkov, ktoré zrovna tak umlkaly, jak ďaleko sa to prvé šírilo. Doba táto, významávajúca sa pokusami o zavedenie českého jazyka v život spoločenský, trvala až do r. 1848.

Rokom tým nastal rozhodný obrat v živote národa českého. Tu poprvé hlásilo sa české právo k svojej platnosti: nastala doba politického života, bohužiaľ ale i politického — omračenia. Bolo to opojenie so všetkými následky, ktoré každé opojenie za sebou má. — Jako ale národ český nebol si povedomý toho, čo vlastne chcel, tak zase zbytočne bol za celých desať rokov hnetený a týraný. Bola to doba tretia, najsmutnejšia snáď zo všetkých predošlých, ponevác jarmo spočívalo na bedrách živúcich, hnetlo mysel prebudenú a uvedomelú, doba, ktorá skvele začala a trudne končila, doba opojenia a jeho následkov.

Rok 1860 učinil jej koniec zahájiv dobu štvrtú, o ktorej z počiatku zmienku sme učinili nazvavše ju dobu politického experimentovania a mluvenia. Politickí mučeníci z doby predošej, ktorí ušli usmrťujúcim reťazom bachovského absolutizmu, stali sa poznovu a s jasným vedomím svojho účelu,

ľud však tápal ešte v temnotách, majúc o práve svojom jedine jakési pudové tušenie. Tu vstúpilo ono „abstraktnie“ spolčovanie v život, ktoré celú našu spoločnosť v kruh svoj zahrnulo. Zakladaly sa spolky a besedy čitateľské, meštánské a podobné, jednoty sokolské a spevácke, a všetko to za tým jediným účelom, aby sme mali hodne moc spolkov českých. Ačkoľvek priamy účinok tohoto prúdu nezdal sa byť značný, preca mal pri vniutornom smýšľaní ľudu vliv nie nepatrný, keď utužoval a sosiloval povedomie národné a mysel českú.

Jako teda z celého priebehu vidno, nesú sa všetky tieto doby za účelom viac menej abstraktním, a preto nazvali sme celú tú periodu „abstraktnou“, ktorá ukončila sa rokom 1867. kde celý národ vstúpil vo fásu zcela opačnú. Účel — politická a národná samostatnosť — zostal si ovšem voždy ten-samý, avšak prosriedky sa zmenily tak valne, že tým celý smer národný nabyl zcela iného rázu, javivšieho a javiaceho sa v každom väčšom a verejnom výkone a manifestácii. Nastala doba realnia, alebo aby sme si v názvu zostali dôslednými, konkretnia; — nastala doba činu.

První čin taký bola púť do Moskvy, kde sme svetu dokázali, že sa cítíme členami ešte inej rodiny, nežli je svázok zemí Rakúskych. Druhý závažnejší ešte čin bola pamätuá deklarácia, kde sme sa postavili úplne na pôdu staročeského našeho práva historického. Na to nasledoval neprehľadný rad táborov, na ktorých ľud český za jedno sa prehlásil so svojimi politickými zástupcami. Všetko to malo v zápätí bezohľadné stíhanie zo strany vlády, a táto nadelala z polovice Čechov samých mučeníkov — mnohých, ktorí sa k mučeníctvu dostali, jako Pilát do Creda. — Bola to trpká škola, ktorú sme vtedy prežili ale prospešná — veľmi prospešná! Naši viedenský „kuzditlačitelia“ ani nevedeli, jakú službu preukázali myšlienke českej, uvádzajúce jej do náručia duše drier nerozhodné a otvárajúce oči tým, ktorí do tej doby nevideli.

Iným smerom bralo sa i spolčovanie. Všetky mestá a mestecká boly už preplnené besedami, čitateľskými spolkami, Sokolmi a

speváckymi jednotami atď. atď. — a začalo sa pomýšľať na inú dosiaľ nevyšmanú stránku, a síce slabú stránku národného verejného života. Šírilo sa povedomie, že k mnohým tým veciam, ktoré nám schádzajú, náleží i — kapitál, hmotný blahobyť že je jedine schopný podporovať platne naše snahy politické. Vedeli sme dosiaľ, že sme národ trýznený, no zaraz nahliadli sme, že sme i národ chudobný. Ihneď začalo sa pracovať v smere tohto. Záložny (vzájomné pomocnice), predtým len jakosi s útrpným úsmevom trpené, začaly sa množiť, a nado všetky nevedomcov úsmešky o „blahobytníctve“ a „blahobytníkoch“, jako sa zástupcom toho smeru nadávalo, víťazilo presvedčenie o jeho nutnosti a platnosti. Účastinárske spolky, účastinárske závody priemyslnie a obchodnie zarážaly sa a množily čo deň — a dnes je táto vetev českého priemyslu — a ešte mnoho zbýva k doplneniu — na vysokom už stupni rozvoja. Vzmáhaním sa spolčovania toho druhu klesaly i spolky bezúčelné vo svoj zaslúžený hrob, a ač sa musíme ohradiť rozhodne proti domnenke, že sme snáď vôbec proti podobným spolkom, preca tvrdíme — a s nami zajiste každý roz-

umný, že prílišné jejich prehnanosťi byly skôr závadou nežli na prospech. Kde spolok nemá byť ničím iným, nežli len parlamentárnou hračkou pre veľké deti, ten minul sa svojho ciela. Naše novinárstvo si tejto vady v patričnej miere už i povšimlo a nádejeme sa, že uprimné rady a pokáry jeho neminú sa s účelom.

Duch spolčovania nenie žiadnemu národu tak zaštepový, jako Čechom — nech sa bere len dráhou pravou!*)

*) Bože daj, aby sme i my statných bratov našich Čechov na tejto blahonosnej ceste čo v najširších rozmeroch čo najskôr nasledovali. Len, keď i na milom našom Slovensku v každom meste, mestečku a dedinôčke prekvetať budú čítacie spolky, vzájomné pomocnice atď. atď. — úfať sa môžeme slovenského života a svobody. Áno

„Slávou bratia, hor tri prsty,
Plece k plecu, hrst do hrsti,
Vzájom, ponad otcov hroby
Veľie hlas dávnej siroby,
V čaty, v krdle a v hromady,
V jedno telo, v tuhé rady!
Zrkadlá naše a vzory,
Hľadte — to české tábory!“

Red.

Charvatecký.

Terajšia výchova národov kmene germanského, roman- ského a slovanského.

Od Pavla Hečku.

(Pokračovanie.)

III.

Kmen slovanský.

Slovania sú tretí, hlavný a povestný, vyše 80 millionov duší počítujúci europejský kmen, z čelade ľudstva indoeuropejskej, jako kmen historický od pradávna dejstvjúci, čo balvan žulový v moci tohože ľudstva postavený, veľké a rozmanité víchrice z milosti všemohúceho riaditeľa osudov človečenstva šťastne prestaly, lebo na jeho žulovej povahe rozrazily sa mnohé divoké a kruté národy. Na nich sa plní stále to zaslúbenie Syna

Božieho: „Blahoslavení tichí, lebo oni dictvo obdržia na zemi.“ (Ev. Mat. 5, 5.)

Kmen tento nenie ešte tak novovekou vedou vyznačený, jako radšej veľkými fysi-ckými i duševnými schopnosťami, krásnou mravnou povahou, znamenitou historickou minulosťou a veľkými europejskému ľudstvu už posial preukázanými službami preslulý. Nevedomo, kedy sa vlastne Slovania za príkladom iných indoeuropejských kmenov a národov z Asie do Europy presťahovali, tolko je ale isté, že oni hneď za Germany a Kelty do Europy prejsť museli, lebo grécky historik Herodot spomína jich čo europejských

obyvateľov, už v V-tom storočí pred Kristom, a to v stave dosť civilisovanom, bo čo ľud po osadách a mestách žijúci, roľníctvom, remeslami a kupectvom sa zaoberajúci, k tomu čo ľud velice jemných mravov. Podľa tohoto svedoctva museli Slovania už v dobe pred Kristom Pánom tu osadení byť a pomali tie kraje zaujímať, ktoré Germani a Keltovia opúšťali, jako to i z neskorsieho zaujímania európejských sídel jejich, dôvodne zavierať možno. Určitejšie zprávy dochodia o nich až potom, keď v dobe všeobecného sfahovania sa národov, za spomenutými národami tiahnu, zvláste keď na klesajúcu východno-rímskú ríšu, spojenie s inými národmi doliehajú. Slovania sa od jakživa čo pokoja milovný kmen objavujú, ktorí len potom činia útok na iné národy, keď sú k tomu buďto násilím iných, jich sebou do divého prúdu zachvacujúcich víchriteľov nútení, alebo k odrazeniu útokov na seba činených dohnaní, čo je pri jejich nesmiernom ináč počte a síle mocný dôvod za jejich krotkú, dobrú, a preto ľudskú povahu. Už v drevnej starožitnosti boli oni rozložení od čierneho mora až po more baltické, a od tohoto až po sredozemné more, menovite od Visly až po Dunaj, a od Dunaja až po Epirus a Thessaliu, zaujímajúc hory Karpatské, Krkonošské, Sudety, Balkán, Helikon a Pindus. Žijúc v drobných, svobodných obciach, ľahko boli k pokoreniu od násilníkov sarmatských, keltických, hunsých, avarských, bulharských, mongolských, tatárskych a tureckých, avšak pre svoju pokojamilovnosť, pracovitost, obozretnost a mravnost, zvláste ale pre svoju velice pobožnú myseľ, vyhynút nemohli.

Keď sa iné európejské národy v sebe ustáľovať a organizovať počaly, zakladajúc si kultúru kresťansko-európejskú, vtedy Slovania slúžili za hradný múr a pevnost proti divým nápadateľom tejto Európy, odrážajúc jejich krvavé útoky. Baltických, nad mier rozdrobených a medzi sebou rozsvárených Slovanov Nemci ponemčili, ale nad ostatnými nemali tolkej vlády, ač Frankovia národ nemecký i veľkomoravských Slovanov ustavične nepokojili. Pozdejšie od 12. storočia po 15. podmanený je Mongolmi ruský národ, a od 14. stol. až po 17. museli zase Slovania uhorskí a Srbsko-Horvatskí s Turkami zá-

pasit, jichž drahnú časť Srbov za Sávou a poslovanených Bulharov, dávno si boli tieto podmanili.

Len na krátko trvala sláva ríše Sámovej v Čechách, v Morave, v Sliezske, Lužiciach, Štýrsku, Krajine a v Korutanoch rozšírenej; na krátko dejstvovala k povzneseniu svojmu i ríša Velkomoravská, na krátko sa tiež udržala svebodná obec Kievská a Novgorodská, a Poľsko zase pre svoj neriad a svoju nesvornost padnúť muselo: ale my v škole samých bojov a utrpení povčivení, dávno kresťanstvom skrz a skrz preniknutí, v svojich vlastach k zaslúženej svobode sa dobíjajúci, osvetu a vzdelanosť európejskú, v dokonalejšej kresťanskej forme si osvojujúci, založíme si skvelejší národný život a sriadime takto primeranú géniu, charakteru, povaha a povolaniu nášmu zodpovedajúcu výchovu, že musíme sa stať tým tretím slavným kmenom európejským a dá milostivý Bôh, že nad iných ešte slávnejším!

K tomuto slovanskému kmenu prislúchajúce národy sú: *Rusi, Poliaci, Česi, Moravanii, Slováci, Srbi v Uhrách, v Dalmatsku, v Bosne, v Hercegovine, v Dolných a v Horných Lužiciach a za Sávou i na Čiernej Hore, a potom Horváci, Slovenci a Bulhari.*

Chcejúc čo jak stručne predstaviť terajší stav výchovy národov týchto, nutno nám pri každom nakresliť drev jeho národný ráz a pripomenúť jeho historický rozvoj.

Rusi, čo najpočetnejší a teraz jediný politicky samostatný a významný slovanský národ, dohánajú v osвете a vo vzdelanosti iné európejské národy, sú i oni už seba-povedomý národ; s každým dňom množia sa školy pre ľud, majú veľký počet gymnásií, duchovenských seminárií, a zakladajú i učiteľské semeniská, pečujú o školy reálne, majú už slavné university, jako petrohradskú, moskevsčú, charkovskú, kievskú, kazanskú a varšavskú. Jejich literatúra vždy slávnejšie sa zmáha a rastie, — a vedomci jejich požívajú európejskú slávu, výchova tu pravda u vyšších tried nebola ešte čisto národná, súc germansko-francúzská, alebo starogrécka, avšak práve teraz, kde sa vyššie vrstvy lepšie nežli jindy prebúdzajú, mení sa ona v národnú, lebo národ pocítil a poznal svoj dô-

stoj i svoju slovanskost, a poznáva i veľkú úlohu, ktorá mu vo svetodejstve nastáva.

Národ tento je jako fysicky tak i duševne velice nadaný, ľud ruský zachoval najvernejšie svoju prvopočátočnú slovanskú povahu, svoje krásne zvyky a mravy a v ňom sa po pri utešenom rodinnom živote, zpomemedy všetkých Slovanov najlepšie vyvinula idea spolkovitosti, ktorú právom obdivujeme.

Rusko si sriaďuje svoje školy, svoju domácu i verejnú výchovu v duchu kresťanskom, tu teda od europejského západu prejímaná kultúra na tomto probovacom kameni sa zkušovať, a kalné vody svetskej filosofie, prúdom kríšťalových vôd kresťanskej viroveďy prečisťovať sa musia. Nieto tu ešte tak slavných paedagogov jako medzi Germany, ale už tento smer školstva a výchovy kresťanský ukazuje na ten najlepší paedagogický takt, jaký si len žiadať môžeme.

Nielen samé školy ale i literatúra a učené literárne spolky súc mierou národnej osvety a vzdelanosti, o Rusoch povedať možno, že v nejednom ohlade merať sa už môžu s najpokročilejšími v Europe kultúrnymi národami. Majú zajiste znamenitých prírodopzpytateľov, etnografov, zemepiscov, linguistov, filologov, hvezdárov, zememeračov, chemikov, historikov, politikov, diplomatov, štátnich oekonomov, praktických filosofov a veľkých básnikov.

Keď teda výchova už i v Rusku čisto kresťansko-národná smer dostáva a keď ona v podstate ta smerovať bude, aby národ dokonále rozvil v sebe svoje slovanské človectvo cestou kresťanskej pravdy a jej humanismu, nenajde tak ľahko v budúcnosti seberovný národ na zemi.

K tomuto ruskému národu pripočítat dlžno i Rusov haličských a uhorských dla jazyka a duševnej povahy s nim najpríbuznejších, ktorí ačkoľvek podriadený len život vedú, sú toho istého ducha a charakteru čo Velkorusi, a literárne s nimi spojení, majú mohútnu duševno-mravnú podporu na týchto bratoch svojich. Oni popri občanskej obmedzenosti a chudobe, zvolna ale cieľu primerane stúpajú na pred. Haličskí i uhorskí Rusi majú každý pre seba svoj narodno-literárni, na osvete a vzdelanosti ruskej a tak na pravej výchove blahodarne pracujúci ústav, ktorý

svojimi literárnymi dielami znamenite prebudzuje a vychováva, pre neprajné okolnosti ďaleko zaostaly národ.

Poliaci sú druhý početný slovanský národ, podobne duševne bohatý a fysicky pevný, lež bohužiaľ pre zaslepenosť svojej šľachty, nie ku Slovanom, ale ku Sarmatom (národ medsko-perský dakedy) sa pripočítajúci, ačkoľvek už jejich reč to prezradzuje, kam vlastne patria. Z tohoto národa veľa by mohlo vystať, keby už raz zmúdreľ a slovanským duchom sa preporodil, keby nenasledoval slepo ani nemeckú ani francúzsku civilizáciu a vzdelanosť, ale ju hľadel v rozvinutí v sebe slovanského genia, v jeho pohľade na tento Boží svet a sošľachtení svojej prirodzenej slovanskej povahy. Láska Poliakov ku rodu a vlasti je nekonečná a preto všetkej chvály a obdivu nášho hodná, v tom však velice chybná, že stotožňujúc vlast iba so svojim národom a príbuzných tamže prebývajúcich Rusínov za bratov a za rovneoprávnených nepokladajúc, svoju vlastniu svobodu a dobré vlasti podkopávajú.

I tento národ má povšimnutia hodnú literatúru, nejedného hlbokého a pôvodnieho vedomca, i veľa výtečných básnikov, medzi nimiž iste najväčší Mickievicz. On má napospol krásne dary k umeniu, jako to z neho pošlí znamenití sochári, rezbári, maliari a hudebníci dosvedčujú. Poliak je živý, pohyblivý, ohnivý, podnikavý, k vojskej službe a výprave veľmi sa hodiaci, spoločenského života a skvosu jako Fracúz milovný, náklonný však k nerozvažitosti, a preto i rýchly k činu, ktorý potom luluje. Národ tento choval v lone svojom už i takých mužov, ktorí nezapierajúc slovanský pôvod rodu svojho, viedli národ k pravému povedomiu a k múdrosti, ktorá káže držať sa slovanských bratov, a v jejich spolku pojistiť si národnú bytnosť i šťastnejšiu budúcnosť. Takíto boli: *Maciejovski*, hlboký badateľ slovanského práva politiky, *Suroviecki*, zpytovateľ historie, gróf *Dunin Borkovski* nadaný básnik, *Vielopolski* bystrý a rozšafný politik a slavný europejskej učnosti učbár, a paedagog *Ferd. Trentovski*, ktorý i svojou filosofiou i výchovovedou v celom Slovanstve epochu učinil.

Pospolitý národ stojí tu ešte na nízkom stupni vzdelanosti, lebo bohatá aristokracia

málo sa on posial starala: šľachta sama je literárne vzdelaná, ale nie v slovanskom duchu: mešťanstvo zase je tak zanedbané jako i u nás, len za prítomnej doby hýbe sa ono a pripravuje k značnému pokroku, keď mu šľachta všeho druhu národnie školy už vymohla, a tri university, v Rakúsku Lvovská totiž a Krakovská, i Varšavská v Rusko-poľsku, majú národnú osvetu vždy mohútnejšie napomáhať a šírť.

Češi a Moravia asi 7 miliónový národ, sú ľud nie len pôvodu, ale i ducha, povedomia a rázu slovanského, dávno bojujú vo vlastnej vlasti za svoju národnosť: že sa osvety národnej predevším domáhajú a výchovou slovanskou k nej dôjst sa usilujú, dokazuje jejich dávno založený literárni spolk Maticy *). (v čom jich už všetci rakúski Slovania nasledovali) a neunavná snaha založiť si srednie i vyššie školy, realky a university s jazykom a s duchom českým. Toto jejich úsilie nenie pravda žiadúcim výsledkom este korunované, avšak zmužilosti a vytrvalosti jejich, zvláste obetovavosti neslýchanej, podariť sa to konečne musí. Vzďor nesmiernym prekážkam, ktoré národu tomuto v jeho národnom vzdelaní sa kladené byly, sú Češi už teraz dost výtečne vzdelaný národ, jehož priemysel kvitne, hospodárstvo sa zlepšuje, politická zralosť zo dna na deň sa zmáha, literatúra vždy viac sa zveľbuje, podávajúc výborné plody z realnych vied, z historie a starožitnosti; básnictvo dramatické nachodí šťastny obrábačov a krásne umenie v staviteľstve, v maliarstve a v hudbe zvláste napreduje.

V národnej výchove nemohúc tak pokračovať jako by boli chceli, nemohli ani pôvodné vychovávateľské spisy utvorit, avšak vykoristili k tomuto cieľu výbornu paedagogickú literatúru Nemcov, z nejj výtečné spisy do svojej reči preložili. V 15. století mali rydzého slavného paedagoga, Jana Amosa Komenského, jehož vychovávateľské zásady až posial platia.

Národ tento má slavnú historiú; doba Karla IV. z domu lucemburského bola jeho zlatým vekom, a v pohyboch husitických do-

kázal, že vie žit a mriet za vyšší život a za národnú svobodu. Po nešťastnej belohorskej bitve r. 1620 svedenej upadol hrozne, avšak nezpustiv sa ani Boha ani samého seba, prišiel zase k sebe, zotavil sa z hrozných, porážkami zadaných mu rán, a hľa jeho na novo prebudený a ožilý genius znamenite pracuje na diele preporodu svojho, ktoré v lepších obstojaťstvách i neomyľne prevede a ukazuje slovanským bratom svojím cestu, jako i oni majú sa brať k svojmu slávoživotu.

Slováci patria tiež k jednej západnej vetvi slovanskej s Čechmi a Moravami, a dlho boli pod týchto menom zahrňovani, až sa dokázalo, že sú zvlásty národ, lebo majú v mnohom odchodnú reč, a svoju charakteristickú známku, sú národ originálny, vzďor hojného, fažkými okolnostami zapríčineného odrodilstva, preca národ cudzím živlom este nepresiaknutý, poetický, genia bohatého a srdca slovanského, ktorý k svojej veľkej na svete rodine prichylnosť a lásku nechovať nemôže, jemu je potrebou aspoň duševne sa vinút k tejto milej slovanskej brati svojej, k než ho viaže jedon duch, jedna rodnia krev, jednie tradicie, a dost srozumiteľný jemu všech jazyk, i jedna povaha a jedno svaté povolanie na svete, náš genius sa musí tužit na geniú všeslovanskom, my musíme doberať a koristit z duševných pokladov všech bratov svojich, aby zase nami tá centrálna osveta a vzdelanosť slovanská napomožená bola.

Vzďor slabému duševnému pokroku nášmu, jaký nedostatok svojjských škôl u nás zapríčinil, je to nič nie riedkeho medzi nami v každom ohlade originálnich duchov vidiet, ktorí jako samouci vystupujú, všeobecnú pozornosť na seba pútajú. My mali sme dost povždy znamenitých talentov. Vyššie katolícké duchovenstvo, najvýtečnejší právnicki, znamenití priemyselníci, učbári a učitelia i medzi inorodnými vo vlasti našej, záležali do nedávna — väčším dielom zo Slovákov, i teraz jich máme este dost, len že z osobného prospechu nepriznávajú sa k nám.

Srdce Slováka je hlbokocitné a duch jeho zápalu schopný, a preto i poesía na pospol panuje u nás, počnúc od romantických sídiel našich, v samých veľbných Tatrách a v jeho rozkošných údoliach, od rodinného

*) „Matica česká“ založená je r. 1830, i vyvinula sa z „Musea českého“. Red.

života tu založeného a mile tráveného, od lásky k vlasti horúcej. lebo našu dávnu dedovizeň stanoviacej, od našich prostekrásnych zvykov a mravov, našich hlboko významných rúchom čarodejníctva odievajúcich sa povestí, umných poriekadiel a premilých piesní, až po ostatní zjav a pohyb života, najme kde ešte staré tradície živejšie pôsobili na ducha a srdce, všetko je poetické, lebo dýcha duchom milým, voľným, k nadzemským svetom sa vznášajúcim, vtípom znamenitým, obrazotvornosťou nadmier živou, utešenou, a rozmarom dobrým, a keď sa častejšie i bólny, srdce svierajúci cit na venok dobýja a žiaľnemu náreku miesto dáva, nieto tu preca nikdy zúfalstva, ale človek slovenský pevnou v Boha složenou vierou a nádejou premáha svet.

Nám netreba len voľného národno-občanského pohybu a vlastných škôl, aby sa mnohosľubný genius náš rozvíť, a národu nášmu zvláštne miesto v kultúre slovanskej a všeľudskej pojsť mohol, tým vicej, že nám nejde tak o náš osobný zisk a marnú slávu, jako radšej o uskutočňovanie kráľovstva Božieho na zemi.

Takto hľa zrodila sa v duchu a v srdci slovenskom idea národno-literárnej vzájomnosti slovanskej, a preto nie politickej, z jakkej nás neprajníci šťastnejšieho a sivejšieho národného života nášho radi obviňujú, aby nás za material cudzieho národa použiť mohli. My dobre známe, čo sme podľzni vlasti tej, ktorú nám dávní dedovia v premilé dedictvo zanechali, my povždy za bratov chceme považovať i tie inojazyčné národy, ktoré s nami tu na tejto širej vlastenskej zemi prebývajú, lebo ona je nám všetkým jednakou matkou, ale bráňím nám vinút sa duševne k bratom pokrevným po šírom svete rozídeným a usadeným, za veľkú krivdu pokladáme, ponevác je to nutený požiadavok nášho národno-duševného života, a my nemáme za zlé spoluvlastencom Maďarom, keď oni svojich multanských bratov literárne i hmotne napomáhajú.

Vyslovovateľ onej blahonosnej pre nás idey vzájomnosti bol náš genialný básnik *J. Kollár*, a utvrdil ju medzi nami a vo svete slovanskom zase náš veľký vedomec *P. Šafárik*, svojimi historickými, literatúrnymi a jazykozpytnými bádaniami, v nichž šťastne

dalej pokračuje zase náš preslulý v jazykozpytu učenec, *Hattala*.

Národ náš je pravda ešte zväčša národne neupovedomený, jako to pri národoch len nedávno k dákej svobode došlých, ani ináč byť nemôže, a preto je práca naša ešte tvrdá a ťažká, avšak v Boha a v šťastnejší vývin politických pomerov našich nádeju skladajúc, pevne veríme, že práca táto čím dial tým lepšie daríť sa nám bude a povedie nás k prevedeniu srdečne želanej a všemi silami domáhanej sa národnej výchovy, a kroz túto k dôstojnejšiemu národa životu. Nemajúc posial v národnom duchu a jazyku sriadených mešťanských a realných škôl, ale aspoň z troch národných gymnásií sa už tešiac, položili sme aspoň základ k ďalším výdobytkom našim a dúfame, že až národ lepšie nahliadne potrebu takýchto škôl pre seba, daríť sa to bude tým znamenitejšie; hľa doteraz pomáhala nám aspoň naša a česká literatúra mládež našu koľko toľko národne vychovávať. Svojevlastnú paedagogiku až do najnovšej doby postrádajúc, mali sme preca mužov i v obore tomto výtečných, jako prakticky v samom živote účinkovavších paedagogov. Mali sme *Eudevíta a Karola Štúra*, tamtoho pre krátky čas profesora reči a literatúry slovenskej na lyceume prešporskom, ktorý dospeljšiu mládež národne budil, upovedomoval, vzdelával a cestu k pravému študovaniu jej ukazoval; tohoto jako výborného a horlivého profesora na gymnasiume modranskom, ktorý to isté dielo pri útlejšej ešte mládeži s veľkým požehnaním konal. Tito dvaja *Štúrovci* boli skvelou hviezdou národa a mládeže, menovite prvý učinil hlboko do života zasahujúcu epochu v národnej výchove, a krásnym a sladkým ovocím jeho svätých snáh je teraz valnejšie vždy tečúci prúd národného žitia a dejstvomania, menovite chvalitobné úcastenstvo na literárnom spolku „*Slovenskej Matice*.“ jež povolaním je výchovu národa pomocou literatúry k lepšiemu stavu priviesť.

Veľkú príčinu máme ďakovať Všemohúcemu, že už jedno úplné gymnásium v Revúci, a dve podgymnasia v Kláštore a v Sv. Martine máme, lebo to je základ budúcej výchovy našej neoceniteľný, ale i svätou povinnosťou rodičov buď, študujúcu mládež

svoju nie už do cudzojazyčných, ale do týchto ťažko dobytých a ešte tvrdo sa udržujúcich škôl posielat, keď ináč neprajníci naši tým smelšie by o nás tvrdiť mohli, že nám netreba národných škôl, pokiaľ ani tých málo vážif si a oceniť neznáme.

Mali sme i velaslubného paedagoga, *Beniamina Červenáka*, ktorý hodlal obsirne paedagogické dielo vydat, avšak pri prílišnom napínaní duševných síl svojich, k veľkej ztrate našej, pred časom sa rozžehnal s týmto svetom, na ňomž tak vrele v prospech milovaného národa účinkovať si žiadal. Dobré služby preukázali národu i slovutný dr. *Andrej Radlinský*, dejstvovavší znamenite paedagogickým časopisom „Priateľ školy“ a vydaním daktorych školských kníh. Zvečnelý *Ján Palárík* a *Hodža*, i dosiaľ k radosti našej žijúci dr. *J. Kozáček*, *M. Čulen*, *J. Gočár*, *Fr. Sasinek*, dr. *J. Hurban* a *J. Slota* znamenite dejstvovali, ba poslední až posial blahodarne pôsobia na národnej osvete literárnymi dielami svojimi. Rozlúčivší sa tiež už s nami *Jan Kalinčák* výborne účinkoval čo učbár modranský a tešínsky, a potom

čo taktičný redaktor Orla, ktorý pri včas zomrel pre národ, ktorý peru a umu jeho istotne tešif sa mohol. Na povznesení národnej výchovy všemi silami svojimi pracoval u prosried svojho katolíckého ľudu, k veľkému žialu a ku nesmiernej ztrate národa zomrelý veľký biskup, i milovník rodu srdečný *Štefan Moyses*, ktorý B. Bystrici bol dopomohol ku gymnásiumu, a potom vlivom svojim mnohých pobábal k horlivej podpore národného školstva. On už prešiel k otcom svojim, ale to krásne a výborné semä, ktoré on verný svojmu svätému povolaniu, na poliach národno-cirkevných rozsieval, ostalo po ňom v srdci národa prijaté, a dá Bôh, že národu ním vrele milovanému bohatú žatvu prinesie!

Tešíme sa i velaslubnému podniku hlbokomného rodáka nášho, *Samuela Ormisa*, učbara Velkorevúckeho, ktorý práve teraz počína svoju paedagogiku vydávať, a za tým sa nadejeme, že ten dobrý kresťanský duch, ktorý iných pre jejich neveru a materiálnosť opúšťajú, u nás sa vždy krajšie a mocnejšie zmáhať počína, dopomôže národu k pravej osvete a vzdelanosti.

(Pokračovanie nasleduje.)

Literárne, umelecké a vzdelanostné zprávy.

Letopis Matice Slovenskej. Ročník VIII. Sväzok II. Sostavil Viliam Pauliny-Tóth, podpredseda Matice Slovenskej. Matičných spisov číslo 27. Turč. Sv. Martin. Knihtl. účastinársky spolok. 1871. Str. 126. Cena 80 kr. Zanimavý obsah dôkladného diela tohto je nasledujúci: a) Pojednania vedecké a poučné. Slovanskí válečníci v XV—XVII. storočia. Fr. V. Sasinek. Prvotiny kvetny mochov listnatých. J. L. Holuby. Jakub z Marchie. J. Záborský. Z topografie Malých Karpatov. D. Lichard. Úvod k poznaniu historie uhorskej. Jos. Hložanský. Listiny Matice Slovenskej. Fr. V. Sasinek. b) Pokračovanie činnosti Matice Slovenskej: Zápiska III. výborového zasadnutia M. Sl. od 31. mája 1871. Zápiska IV. výb. zas. M. Sl. od 1. aug. 1871. Záp. IX. valného shromaždenia M. Sl. od 2. aug. 1871. Reč, ktorou otvoril valné shromaždenie dr. Jozef Kozáček. Ročnica zpráva. Zápiska I. výborového zasadnutia M. Sl. od 2. aug. 1871. Menoslov úradníkov a členov M. Sl. Sumárny výfah z účtov M. Sl. na rok 1870—1871. Sbiery. Knihopis.

Základina domu Matice Slovenskej roku 1870—71. Knihtlačiarско-účasťinársky spolok v Turč. Sv. Martine. Str. 58. Zo zprávy tejto vysvitá, že p. povereník M. Sl. Ján Francisci, veľikú službu preukázal národu slovenskému, keď rzným a taktičným pokračovaním svojim behom asi dvoch rokov vedel 12,587 zl. 11 kr. čo základinu domu Mat. Sl. vyprosredkovať. Sláva mu, no sláva i našemu národu! Veď národ týmto činom dokázal, že žije, — a že už nie len „nektorí národnostní agitátori“, no celý národ stavať si ide Walhallu svojho života, svojej slávy, svojej svobody! Na zdar!

Návod k užívaniu zemegule. Vydal a poslovenčil F. Otto Matzenauer, organista a učitel na Starej Turej. V Baň. Štiavnicí 1871. Nákladom knižkupectva Aug. Joergesa. Str. 34. Cena 30 kr.

Zemepis pre národné školy. Sostavil Ján Kožehuba, učitel. Turč. Sv. Martin. Tlačou a nákladom knižkupectva účastinárskeho spolku. 1872. Str. 48. Cena 15 kr.

Návod k methodickému vyučovaniu v počtoch pre národných učitelov, semina-

ristov a vychovavateľov. Sostavil prof. Gustáv Kordov. Sväzok I. — Kruh. č. od 1—20. Druhé opravené vydanie. Majetok nakladateľ. spolku v. revüčkeho. Tlačou knižtl. účast. spolku v T. Sv. Martine 1872. Str. 47. Cena 25 kr.

Všetky tieto tri spisy odporúčame čo najlepšie našemu národnému učiteľstvu.

Stanovy prvej účastinárskej spárorozovej sudodiely a paromlyna v svob. a král. meste Krupine. T. Sv. Martin. Tlačou knižtl. úč. spolku. 1871. Nákladom vlastným. Str. 15.

Vyšehradská škola. Krásoumný náš spisovateľ p. Jos. Viktorin doposlal nám výkaz príjmov a výdavkov vyšehradskej základiny školskej, z ktorej dozvedáme sa, že keď prišiel do Vyšehradu za farára, tamojšiu školu vo veľmi smutnom postavení našiel. I zaumienil si, že ju dla možnosti opraví. K tomu cieľu zaviedol sbierky a sám dal 100 zl. Sbíerka obnášala 3341 zl. 5 kr., z ktorej sa vydalo 3062 zl. Cirkevníci konali ochotne zdarma ručné práce. A Vyšehrad má na takýto spôsob poriadnu školu, čo zaďakovať má jedine svojmu duchovnímu pastierovi. Ajhľa páni „obľaziteľia ľudu“ slovenského, či i p. Viktorin zatemnuje mysle ľudské?! Vy nadávate ľudu našemu do „buta núp-u“, národnej inteligencii do obskurantov — a keď táto od úst utahuje si kus chleba, keď nešajúje ani svoj život, aby zaostalý národ viedla ku kresťanskej osvete, — mecete na ňu blatom vlastizradstva, panslavizmu, streštenosti atď.! Či tu nemusíme tomuto „časoduchu“, tomuto do seba zalúbenému fuznatému terenttetujúcemu „Magyarok-Istene“-ovi privolať: „Erklären Sie uns, Herr Orindur, diesen Zwiespalt der Natur?“

Jako sme v č. 8. oznámili, odbývať mal kat. lit. **Spolok Sv. Vojtecha** svoje druhé valné zhromaždenie dňa 27. sept. v Nitre, v drierovom to sídle slovenských panovníkov, slavným Mojmirovcov, v sídle to sv. Methoda, veľkého apoštola 80 millionového národa slovenského. Poltrefa milliona katolíckeho ľudu slovenského hladelo s úľubou pamätnému dňu tomuto v ústrety — a deň tento, jako i 26. sept., zapísaný ostane naveky krvavými písmenami v dejepise „svobodomyseľného“ Uhorska, zapísaný ostane na večnú haňbu a potupu „rytierskeho“ maďarského národa (Magyar miniszterium van, nem szabad tótul beszélni! Éljen a magyar, veszen a tót, éljen a magyar, döggöljön a tót!“ — vrešala spítá, v červené nohavice oblečená háveď po uli-

ciach slovenskej Nitry — a za ňou jal sa zavíjať celý roj maďarských a židovských novín túto mongolskú „hymnu“ až do zachrípnutia!), ostane naveky zapísaný na dôkaz, s jakou jedovatou sedmohlavou saňou bojovať sme boli odkázaní, keď sme sa jali, my synovia slovenskej chudoby, pripravovať všetkého temer pozbavený ľud náš slovenský — k duševnému preporodeniu, ku kresťanskej osvete — no ostane naveky zaznačený i zlatými písmenami na dôkaz našej statočnosti, našej vzdelanosti, našej sviežej kresťanskosti! Dňa 26. a 27. sept. sišli sa 150 asi vyšší a nižší kňazi, advokati, professori, učители, redaktori atď. v Nitre, aby brali účasť pri blahosných poradách jak duchovnou tak i svetskou vrchnosťou potvrdeného, čisto literárneho spolku sv. Vojtecha. A pred očami i mestskej i stoličnej vrchnosti, ba pri prítomnosti samého kráľovského komisára insultuje spítá, „knieža čom“ vraj Odeskalchym vedená luza, staručkých, v službách cirkvi i vlasti ošedivých duchovních pastierov zákernickým spôsobom, hádzajú do nich kamením, bijúc jich „more patrio“ fokošami, metajúc jim do očí tie najšpatnejšie nadavania. Či „maďarská svoboda“ nenie opravdivá „pohostinná“ postel Prokrestesova?! Freimaureri a neznažbožskí Ballaghyovci môžu verejne v srdci Uhorska svoje vlastizradné „rejdy“ tropiť, nik sa na tom nezastaví — a keď ckece Slováč kresťanský sa vzdelať — hrozí mu v „svobodnom Uhorsku“ smrť! — I my hovoríme so Schuselkovou Reformou, „žeby“ — za tento atentát na náš kresťanský národný život činený — „najláskavejší a najspravodlivejší z mocnárov král a otec náš vinných potrestal, žeby urazeným dal zadosťučinenie, alebo otcovského potešenia. Či to ale možno? My hovoríme, že to v geografickom Uhorsku nemožno, keby ten mocnár bol i stelesnený archanjel!“

„Tak len tlač, svet!
Však raz ľud ten to rúcho zemepľazov zloží,
A národ sa premení — v tábor oružený!“

Predbežné oznámenie. Dolupodpísaná redakcia nového humoristického časopisu „Ježibaba“, ktorý počne od novembra t. r. vychádzať, prosí tých pánov, ktorí by chceli hneď do prvých čísiel dajakými humoristickými článkami prispieť, aby jich už teraz posielali. — Redakcia a vydavateľstvo humoristického časopisu „Ježibaba“ v Pešti, malopolsnia ulica č. 28.

Predpláca sa u redakcie v Priedvidzi (Privigye):

celoročne 5 zl. 50 kr., polročne 2 zl. 80 kr., štvrťročne 1 zl. 50 kr. — Pre žiakov celoročne 4 zl. — Vychádza ročne vo 12 sošitoch 4—5 hárkov silných každého mesiaca na veľkej štvorke

Nakladateľ O. Sytniansky. — Knižtlačiarско-účasťinársky spolok v T. Sv. Martine.